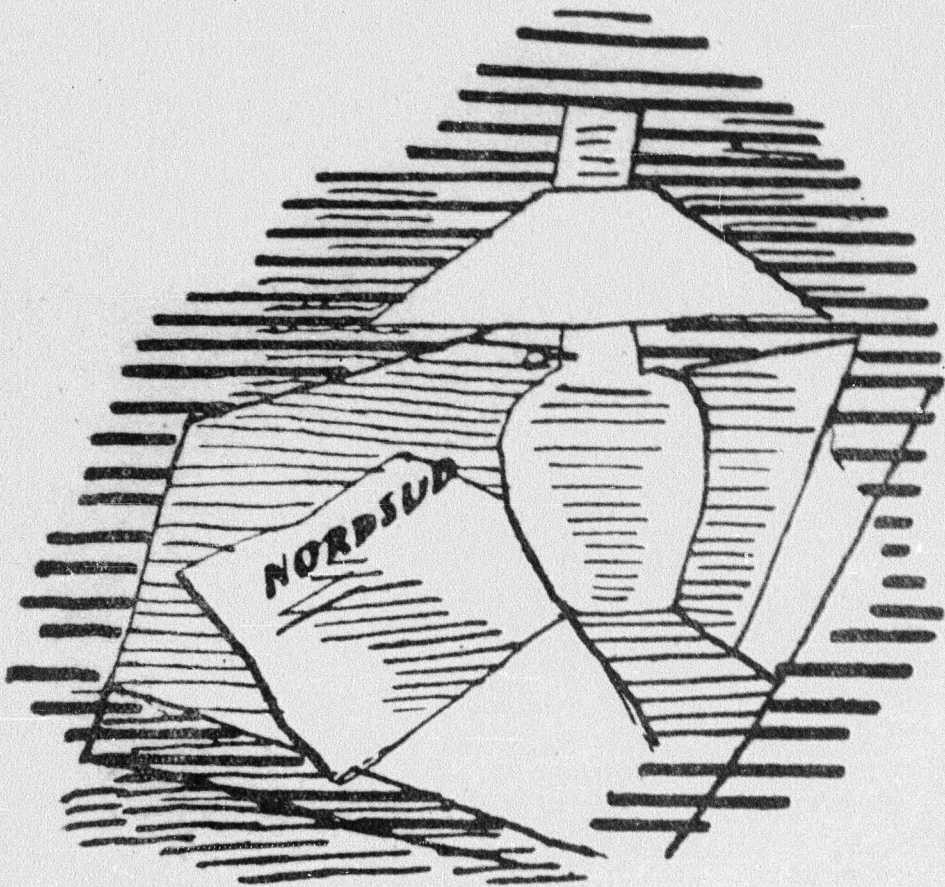

emlé.
aiban,
Lajos,
gi tag
1938.
elebbi
pengő
önyv-
jedel-
k, míg
adásra
endők
gy az
pálya-
Weisz
tőjéül
pírás-
lehet.
unka"
jelige
sége.

Lajos) ●
heinz
tulvi-
pernier
) ● a
sszony
istván
rajza,
modok

Lajos ●
est, VI,
minden
vre 3 p.

László.

munka

kulturbeszámoló szerkeszti: kassák lajos

1938 október XI évfolyam 62 szám

Tíz esztendő

mult el azóta, hogy a MUNKA első száma megjelent. Nem túl nagy idő, de mégis némi büszkeséggel gondolunk rá, hogy minden anyagi támogatás nélkül és anélkül, hogy művészi és erkölcsi nézeteinket pillanatra is feladtuk volna, átküzdöttük magunkat életünk talán legnehezebb évtizedén. Érdekkapcsolatok nélkül magunkra hagyatottan indultunk el s ha ma sem szólhatunk elveink népszerűségéről, törekvéseink térhódításáról, nyugodtan és meggyőződéssel folytatjuk útunkat, mert művészi produktumainkat ép úgy, mint társadalmi kritikánkat őszinte kiélési formáknak érezzük s azért végezzük, mert magunknak örömet szerezni, embertársainknak használni szeretnénk vele. Ha pillanatra sem álltunk be a jobboldali, vagy baloldali politikai pártok szekértolói közé, ez távolról sem jelenti, hogy elfordultunk az élő, folyton alakuló világtól. Meggyőződésünk: aki szemethuny a jelen valósága előtt, az elveszíti maga alól a realitás talaját s ma, vagy holnap zsákuccába kerül merev doktrínáival és tárgyaltalan képzelgéseivel. Nem fordultunk el a jelentől, csak nem vagyunk hajlandók ellenállás nélkül elmerülni anyagi kapzsiságában, szellemi tehetetlenségében.

Vallottuk és valljuk ma is, hogy felismerve az ember társadalmi szerepét és jelentőségét, ellene vagyunk minden gazdasági és politikai igazságtalanságnak, érdekeinket szeretnénk összhangba hozni társaink emberi életérdekeivel anélkül, hogy ezért egyeseknek szolgálnánk és másokat leigáznánk. Valószínű, hogy mindez a maga egészében megvalósíthatatlan ideál, de hiszen nemcsak a cél beérése csábít bennünket tevékenységre, hanem az elképzelt cél irányába vezető út művelése is nagyrészen kielégít bennünket, mert próbatételre serkenti erőinket és értelmet ad életünknek. Dolgozunk, hogy el ne satnyuljunk a semmittevésben és hiszünk a jóért való harc szükségességében, különben illő lenne, hogy fejet hajtsunk a lelketlen demagógok, vakmerő törtetők, az erkölestelenség papjai és a butaság vámszedői előtt. Semmivel sem különbözünk tőlük, ha feladnók az igazságba vetett hitünket, azt az erkölcsi attitűdöt, mellyel emberi mivoltunkat dokumentáljuk.

Ennek az erkölcsi dokumentálásnak egyik megjelenési formája MUNKA című folyóiratunk is. Mintegy átlényegülten adjuk benne magunkat. S ahogyan megjelentetéséhez semilyen érdekcsoporttól, vagy politikai párttól nem kértünk anyagi támogatást, ugyanúgy nem bujtunk el senki nálunknál szerencsésebb és tekintélyesebb védőszárnyai alá s művészetünkben nem hasonultunk sem a tömegek kedveltjeihez, sem a kultúrsznobok tanárosan precíz és számalmasan vérszegény csapatához. Mindig és minden mellékgondolat nélkül azokkal tartjuk a közösséget, akik a haladás eszméjét képviselik s a művészetükben tartalmi mélységre és formai tisztaságra törekszenek. Nem tagadjuk a mult értékeit, de csak legnemesebb értékei előtt vagyunk hajlandók a hódolatra. A

konvenciók, ha mégolyan hitelre is találnak a nagyközönség előtt, nyugós kötelékek az alkotó szellemen. A mult nem követendő mintakép, hanem reális talapzat a mai ember számára, amelyre támaszkodva elindulhat, hogy megvalósítsa önmagát olyannyira, hogy a jövőben maga is talapzatot nyújtson az újonnan indulók számára. Magától értetődik, ami nem kezdődik, az be sem fejeződhet. Azok a művészek, akik akár a népiesség, akár a neoklasszicizmus jelszavával a mult értékeit akarják variálni, nem alkotó szellemek, csak az időt töltik ki a multból ránk maradt és a jövőben megszületendő művek között. Ha nincs is bennünk aszkézisre, vagy épen mártiromságra való hajlandóság, szívbeli fájdalom nélkül lemondunk a közvetlen sikerről, ha céljaink feladásával, vagy utaink meg nem művelésével kell érte fizetni. Ha a ma fiataljainak oly hirtelen előtérbe sodródott része nem ilyen áron jutott könnyű népszerűséghez, annál rosszabb ez az ő számukra. Akkor szellemük nem a külső kényszerítő okoknak adta meg magát, hanem azonos azzal az uralkodó, vagy uralomra törő szellemiséggel, amelyben mi, sorsunk romlásának egyik okát látjuk.

Igy tehát, ha elválaszthatatlan rokonságot tartunk is legtágabb viszonylatban az alkotó szellemnek mindazokkal a képviselőivel, akik megalkuvás nélkül törnek előre — végeredményben mégis azt kell mondanunk, hogy rettenetesen egyedül maradtunk ezen a tájon. A baloldali mozgalmakat mai összetételükben komolyabb munkafeladatok elvégzésére képtelennek tartjuk s a másik oldalról diktatórikus veszedelmeket látunk fölénk tornyosodni. És a művészet területén? Nagyon kevés jó szót válthatunk arról, ami annyi rosszra való hajlandóságot mutat.

És lehet, hogy az elkövetkező esztendők még nagyobb megpróbáltatások elé állítanak bennünket. Hiszen minket, szabad-szellemű írókat nemcsak egy bekövetkező politikai fordulat, hanem az új sajtótörvény is, könnyen némaságra kárhoztathat. Az új körülmények között megtaláljuk-e azt a hangot, amely bennünket jelent anélkül, hogy a pusztulás veszedelmét zudítaná ránk? Erre a kérdésre lehetetlen megnyugtató választ adni. A bekövetkező lehetőségek annyira kiszámíthatatlanok, a helyes és helytelen irányvonalak annyira összekuszáltak, hogy a legváratlanabb fordulatok is, mint elkerülhetetlen tények következhetnek be. De mindazonáltal, ha meg van is minden okunk a kellő elővigyázatosságra, nincs okunk az eleve megbénító rémületre. A világtörténelem folyamán hasonló körülmények között nem egyszer vergődött már a szellem embere, hányszor ásták már meg a sírját és soha nem tudták úgy istenigazában elföldelni.

Hogy nem könnyű és vidám időknek nézünk elibe, az kétségtelen, de mégis remélni szeretnők, hogy kisebb-nagyobb zökkenőkkel tovább folytathatjuk az utat, amin tíz évvel ezelőtt elindultunk.

Kassák Lajos

munka

Megszégyenülten

*Ismered-e a fájdalmat, mely nem az ökölcsapások
gyermeke? A kint, mely az eszmélettel ébred
és a növekvő értelemmel gyarapszik?*

*És imered-e a szégyent, mely nem a büntudat
által fogan. Csak ránktelepszik az érkező
napokkal és mélyebben lakik a szívedben,
mint a földben a kútak friss vize.*

*Óh átkozott a világ és átkozottabb az ember,
ki fegyvert kovácsol önön végzetéhez
és társa halálára feni késeit . . .*

*Énekelnék a sárgálló kukoricásról
és elém lépnek a határokon átűzött testvéreim.
A márciusi réteken alvó csecsemők, kiknek
tüdejét véresre borzolta a szellő
és az állapotos asszonyok, kiknek domborodó hasát
bepermetezte a hűvösfényű harmat.*

*Mesélnék kedvesem lobogó hajáról
és remegve gondolok a félszegjárású kamaszra,
kit ölni visznek mielőtt
megismerhetné a csókok ízét.*

*Fekete madarak vijjognak felettünk, és nincsen út
a menekvéshez. Ha jobbra lépek, ellep a szennyár,
ha balra fordulok, fenevadak vicsorítják rám fogukat
és hiába kérdem a rótszakállú prófétát:
„Mondd, mit csináljak?”*

*Csak bánatom mélyül az érkező napokkal
és arcomat fehérre meszeli a szégyen.*

FELLEG GYÖRGY

A „történelem“ történések egymásmellettsége és egymásutánja. Fogalmi értékénél fogva sohasem szünetelhet, de megnyilvánulásai és lényege nem minden pillanatban láthatók egyforma világossággal. A történelem állhatatos folytonossága lehetetlenné teszi a talán elsősorban lényeges, de mikrokozmoszmiak voltak miatt nehezen felismerhető jelenségek, a lassú kialakulások és elmúlások észlelését és minden valószínűség szerint ennek a felismerése lappang abban a gyakori szóhasználatban, amely „történelmiek“ csak a történések rendes — észrevehetetlen ritmusát felváltó nagyszabású, rendkívüli és szembeötlő eseményeket nevezik.

A „történelem“ élményszerű és közvetlen megélése nem kedvez átfogó távlatok felismerésének. Aki életveszedelemben van, minden figyelmével saját létének jelene felé fordul, a múlt és jövő körvonalai érdeklődésének középpontjából lehanyaglanak. A pillanat aktuális állásfoglalási és cselekvési kényszere megzavarja az arányok helyes felismerésének lehetőségét, az objektív ítéletet és a nyugodt mérlegelést. Ahol és amíg a „történelem“ csinálódik, Klio nem talál otthont, csak a nagy küzdelmek előtt, vagy után, vagy azoktól gyakran térben is távol veszi fel az események szövetségét, hogy a bonyolult szálaból kibogozza a sokirányba mutató jelenség központi csomóját.

A „történelmi“ viharzónába került magyar gondolkodó manapság vagy az eseményekben való részvétellel, vagy a tehetetlenségig lecsökkent passzivitás állásfoglalásaival reagálhat, de mindkét magatartás megnehezíti és részben lehetetleníti is a hosszabb lélekzetű történet-kritikai szellem kialakulását. A történelmi eseményekben való részvétel forradalmi jelszavú, vagy igényű mozgalmakban való részvétel útján történik. Minden forradalmi mozgalom újdonságának hangsúlyával és a multtal való teljes szakítás igényével lép fel és benső természeténél fogva nem ismeri fel a forradalmi igény és a status quo ante állapot kölesönös áthatolásának és kompromisszumszerű megvalósulásának törvényeit. A forradalmi irány, mint a politikai cselekvések tényezője, formálhatja a történelmet, de szemlélete csak kivételesen nem történelemellenes. A tehetetlenségig lecsökkentett passzivitás pedig az élethez való elemi igény feladását jelenti és ezzel minden köznapi, vagy tudományos tájékozódás alapját vesztí el, mert az ember éppen abban különbözik vegetatív boldogságú állati és növényi létársaitól, hogy közösségi és egyéni életét nem kizárólag a pillanatnyi jelen aktuális feladatai szerint rendezí be, hanem a múlt és jövő hosszmetzetében éli meg és gondolja végig. A múlt és a jövő az embervolt nélkülözhetetlen perspektívája. Az ember nem csak a társadalom jelenében, hanem annak multjában és jövőjében, tehát történelmében is él. Ilyen értelemben az ember nemcsak társadalmi, hanem történelmi lény is.

A „történelem“ aktuálizálódása odavezetett nálunk, hogy a kö-

rülöttünk komolyodó eseményeket nem távlati fontosságuk, hanem számunkra való közvetlen és személyes ígéretük, illetve fenyegetésük szerint ítéljük meg. Ez a perspektíva zavar okozza, hogy a német-osztrák egyesülés jelentősebbé válik a japán-kínai háborúnál és a fasizmus és nemzeti szociálizmus hatalmi sikerei elhomályosítják azt a jelenséget, hogy sikereikkel egyidőben egy másik és talán világbíróbb fontosságú országban F. D. Roosevelttel kormányzása alatt a „népi demokrácia” jut uralomra.

Ennek a perspektíva zavarának egyik oka még az is, hogy a közvetlenül és személyesen megélt történelemből nyert ismeret, ha nem is magasabbrendű, de mindenesetre más feszültségű megismerést tartalmaz, mint a történet-kritikai forrásokból származó történelemszemlélet. A tudományos könyvekből megismert történelem minden bonyolódottsága ellenére logikus folyamatot mutat, mely minden ellentmondása ellenére egységes, minden változásnak kitett ítélete ellenére lezárt és befejezett. A történelemtudósok logikailag téves, vagy világnézetileg korlátolt meglátásai és ítéletei nem érintik a múltat, csak a jövő alakításában gyakorolhatnak — káros, vagy üdvös — befolyást. A megélt és közvetlen élményként jelentkező történelemben még semmi sem zárult le, minden éppenséggel bizonytalan és tele van homállyal. Uralkodó jellemvonása az alternatív lehetőség, nem lehet bizonyossággal megállapítani valamely történésről most, hogy az kezdet, vagy vég, betetőzése, vagy megalapozása egy új korszaknak. Ami most pillanatnyilag nehézségnek látszik, végleges és elháríthatatlan korlátnak bizonyulhat, ami megsemmisítő vereség erejével jelentkezik, esetleg alapja lehet egy tökéletesebb megújulásnak.

A jelen viszonyai között a történelmi perspektíva, a helyes történet-kritikai szellem a bajbajutott gondolkodásnak fontos erőtaraléka. A múlt jelentékeny reménység forrást nyithat a jövő számára. Ezért fontos a magyar gondolkodó számára is A. Rosenberg volt berlini, majd liverpooli egyetemi tanárnak, New Yorkban kiadott könyve, a „Demokrácia és a szocializmus”, mert ez a könyv a legutóbbi 150 év demokratikus és szociálistikus fejlődésének fény- és árnyoldalait mutatja. Megvilágosodhatnak a könyv átolvasása után a magyar gondolkodó előtt a demokrácia és tekintélyuralom történelmi vitájának fordulatai és álláspontjának megfelelő történelmi következtetésekre juthat a jövő tekintetében.

Szerző mindenekelőtt azt kísérli bebizonyítani, hogy az abszolutisztikus és tekintélyi erők háború utáni — középeurópai győzelmei nem a „demokrácia” végleges bukását jelentik, hanem csak annak kifejeződését, hogy a demokrácia egyik történelmi megjelenési formája, az időben is térben korlátozott megjelenésű „liberális demokrácia” korszaka vége ért. A „liberális demokrácia” azonban korántsem azonos a „demokráciá”-val és a történelem legutóbbi 150 évének tényeivel és azok kritikájával épp azt akarja bebizonyítani, hogy a „demokrácia” időleges megjelenési formáinak bukása után

mindig új, habár történelmileg és szerkezetileg megváltozott alakban fellép és társadalmi céljeinek megvalósítására törekszik.

2123

A könyv végigvezeti a demokráciák fejlődésének és hanyatlásának egész világtörténeti pályáját. Bevezetőleg érinti az antik városi demokráciák kialakulását Görögországban, felrajzolja a középkori keresztény vallásos és eretnek mozgalmak demokráciáját. Az újkor első demokratikus népmozgalmában az északamerikai angol gyarmatok szabadságharcában a krisztianus demokrácia vallásos hagyományai együtt jelentkeznek az újkori polgárság gazdasági és politikai igényeivel. A „népi demokrácia“ az a nagy ajándék, amellyel az új világ szülőanyjának, Európának, tartozását törleszti. Az amerikai szabadságharcot a kontinensen a francia forradalom követi. Itt alakul ki az 1792—93-as években a népi demokrácia. A népi demokratikus mozgalom — amint nevéből is kivehető, a nép uralmát kívánja, nem egyetlen osztály mozgalma, hanem a társadalmilag jelentékeny osztályok és rétegek szövetségét és kiegyenlíthető közös érdekeinek megvalósítását kívánja. A magántulajdon alapján áll. A „népi demokrácia“, vagy szociális demokrácia azonban csak rövid ideig tartja magát és csakhamar felváltja a direktórium, majd a császárság liberális abszolutizmusa. De a „népi demokrácia“ eszményei ott kísértének még az 1830 és 1848-as eseményekben is. Az 1848-as francia forradalomban jelentkezik először az újkori demokrácia fiatalabb hajtása, a liberális demokrácia is. A kétirányú demokratikus mozgalom szövetségre lép a forradalmi időkben, hogy a történelmi vizsgán itt mindkettő elbukjon és helyébe a II. császárság abszolutizmusa lépjen.

A „liberális demokrácia“ a kapitalista társadalmi berendezkedés virágkorának és a benne szerephez jutó liberális nagy- és kispolgárság racionalista-optimista társadalomfelfogásának terméke. Lényegében véve a birtokos és művelt társadalmi osztályok uralmát akarja biztosítani, de abban a hiszemben van, hogy ennek fenntartása érdekében nélkülözheti az erőszakot, mint a társadalmi ellentétek — végső — elintézési formáját. A polgárság egy társadalmi kompromisszum a parlamentarizmus és az általános választójog mechanizmusának segítségével kormányoz. Ez a berendezkedés főleg a kisebb országokban, Belgiumban, a skandináv országokban és Svájcban volt huzamosabb időn keresztül hatalmon.

A liberális demokráciát Rosenberg fogalmilag elválasztja a liberálizmustól. A liberálizmus nem az általános, hanem a korlátozott választójog segítségével kormányoz. A liberálizmuson belül is két korszakot különböztet meg a szerző, a régebbit, amelynél a belső alkotmányos-parlamentari szabadság és a hatalmi célokat szolgáló külpolitika együttesen jelentkezik. Ez a régebbi liberálizmus szerencsésen egyeztetette össze a parlamentáris kormányzást, a személyes szabadságot, a gondolat, tanítási és tanulási, valamint a sajtószabadságot az uralkodó rétegek gazdasági és terjeszkedési érdekeivel. Külpolitikája a gyarmati hódításra irányul, az idegen

munka

versenyársakat a hazai piacról védvámok és kereskedelmi tilalmak rendszerével tartja távol.

Az újabb liberálizmus az angol ipari fejlődés terméke, jelszavai és politikája a szabadkereskedelem, a háborús összeütközések kikapcsolása, az ellentétek békés megoldása, a protekcionista vámok eltörlése. Ez Anglia politikája 1832—1886-ig, amikor is a megvalósított általános (és titkos) választójoggal a liberális-demokrácia vonul be Anglia történelmébe.

Ez az idő a kapitalizmus virágkorszaka. Csakhamar új fejlődési korszak, a monopolkapitalizmus előjelei mutatkoznak, amelyek Anglia kivételével majdnem egész Európában az eddigi politikai és társadalmi uralkodó irányzattal szemben álló új gondolatvilágot termel ki. Az új generáció már alig érti meg a népi demokrácia tegnap még egyedül természetesnek és követhetőnek ismert hagyományait. A polgárság csakhamar az új eszmék hívévé válik, a liberális és demokrata eszmények, mint a béke, haladás, a társadalom és egyén érdekeinek békés egybehangolása, a szabadverseny eszméi az imperializmus korszakának munkásmozgalmaiban jelentős és sok tekintetben végzetes másodvirágzáshoz jutnak.

A szocialista mozgalom kialakulása időpontjában a „népi demokrácia” eszméinek harcosa. Vezetői Marx és Engels, következetes népi demokraták. A demokrácia kritikája náluk az eszme kritikája a megvalósulás elért foka felett. A liberális demokrácia, majd az imperializmus korszakában a népi-demokratikus hagyományok a munkásmozgalmon belül elhalványodnak. Mindenütt önálló munkáspártok alakulnak, amelyek igen erősen a munkásság gazdasági szakmai külön érdekeit védeni hivatott gazdasági szervezeteknek a befolyása alatt állanak. A nép egysége megszűnik, a dolgozók és termelők társadalmi szövetségének eszméje erejéből veszít és egyes szocialista vezérek és elgondolások szerint a munkásosztályon kívüli egész nép egyetlen reakciós tömeget képez. Az 1848-as és 1871-es forradalmi hullám lecsillapodása után az önálló munkáspártok mindenütt a fennálló állam keretei közé illeszkednek és azon belül a munkásosztály érdekeit kielégítő ellenzéki munkára rendezkednek be.

Az imperialista polgárság felszámolni törekszik a régi racionalista-liberális és demokrata világ értéktelennek nyilvánított értékeivel és hagyományaival. A hatalmi politika a belső ellenállásokkal leszámolni, a külső ellenfeleket pedig megsemmisíteni igyekszik. Ez a politika megszünteti a polgári politikai gondolkodás eddigi relatív egységét. Döntővé válik, a nagyipar és nagy bankvezérek befolyása, amely a hivatalnoki karral és az értelmiségi fiatalssággal lép szövetségre, hogy a fiatalságon keresztül a társadalom elégedetlen rétegeivel, az alsóbb proletáriátussal is érintkezést találjon. Ez a politika 1860 óta mint nemzeti politika jelentkezik. Ez

rendkívül fontos és nagyjelentőségű fordulat. Az imperialista politika ellenségei, a polgári liberálisok és demokraták, valamint a szocialisták, amennyiben a védvámrendszer, gyarmatpolitika, hatalmi külpolitika ellen fellépnek, nemzetellenessé és rossz hazafiakká válnak. A realiter meglévő nemzeti érzés és gondolatvilág szembekerül a társadalmi haladás gondolatvilágával. Döntő pillanatban gyakran derül ki, hogy az imperialista politika nemcsak saját híveire, hanem az ellenfelek tömegeire is számíthat. Ez különösen a világháború körüli eseményekből nyilvánvaló. Mindamellet az imperialista-antidemokratikus politika a világháború előtt sehol sem jut uralomra, ha a liberális-demokrácia hanyatlásának jelei az avatott szemlélők előtt egyre jobban megvilágosodnak.

Az angol birodalom nagy gazdagsága lehetővé teszi az anyaországban az imperialista gyarmati külpolitika és a belső demokrácia sajátos termékét, amelyet A. Rosenberg „imperialista demokráciá”-nak nevez.

Az angol gyarmatbirodalom önállósult, vagy önállósulás útján lévő részeiben a demokrácia egy másik sajátos formája alakul ki, a „gyarmati demokrácia”. Ennek alapját a hosszú időn keresztül rendelkezésre állott szabad föld képezte, amely lehetővé tette kis mezőgazdasági vállalkozások terjeszkedő alakítását. Mintaképe az Északamerikai Egyesült Államok. A majdnem korlátlan mennyiségben rendelkezésre álló föld megnehezítette az ipari tartalék-hadsereg kialakítását, ami a dolgozó munkásság számára magas munkabéreket és ezzel relatíve magas életszínvonalat jelentett. A magas életszínvonal nem engedte kiéleződni az osztályküzdelmeket, sajátos optimista életszemléletet hozott létre és alapjául szolgált az itt kialakult társadalmi kompromisszumnak, amelyet Rosenberg a „gyarmati demokrácia” megjelöléssel illet. Ez a társadalmi kompromisszum azonban csak kevés idővel éli túl a szabad földterületek benépesülését, aminek megtörténével a társadalmi küzdelmek új társadalmi berendezkedések megvalósulása érdekében fellendülő folyamatot mutatnak.

A világháború a monopolkapitalisztikus nemzeti társadalmak ellentéteinek következménye volt. Megoldást nem jelentett. A nemzeti társadalmak ellentétei az imperialista politika további megerősödésében jutnak belső kifejeződésre. A fasiszta és nemzeti szocialista politika a polgárság és munkásság régebbi liberális politikájával és politikai berendezkedéseivel egyaránt felszámolni törekszik. Több európai országban győzedelmeskedik is ez a politika, ami a demokratikus és szocialista politikát hibái feladására és új erőfeszítésekre sarkallja.

Abban látja szerző a régebbi szocialista politika főhibáit, hogy terveiben és elgondolásaiban elsősorban és túlságosan a munkásosztályra támaszkodott — feladván a népi demokrácia régebbi koncepcióját, amiáltal fontos és a szocialista átalakulás számára nélkülözhetetlen társadalmi fontosságú rétegek elidegenedtek és ellen-

ségessé váltak a szocialista mozgalommal szemben. Lebecsülte a nemzeti érzés és gondolatvilág reális pszihikus és ideológikus mozgató erejét. Elvi ellenzékiége megnehezítette a nemzet-társadalmon belül jelentkező feladatok átfogó meglátását. Helyteleníti végül a szocialista politika irreálissá vált pacifizmusát. Ebben az állásfoglalásában nem elfogultság vezeti, de azt hiszi, hogy egy olyan korszakban, amelyben az erőszak domináló befolyást gyakorol — ez a pacifizmus az ellenfelek előtti politikai fegyverletételt jelenti.

Abban látja csiráit A. Rosenberg az új demokratikus és szocialista politikának, hogy az új liberálizmus gyakorlati szempontból kétséges hagyatékának befolyása a fasiszta politika győzelmével lassan hatását veszti és a kizárólag a proletárosztályra támaszkodó szocialista politikát felváltja a társadalmilag fontos osztályok és rétegek közös politikájának és az önálló, aktív, erőteljes külpolitikai magatartásának korszaka.

Rosenberg állításainak helyességét az ismertető szerény feladatánál fogva nem vitathatjuk. Annyi kétségen, hogy Rosenberg történelemszemlélete elsőrangúan reálisztikus. Nem az eszmékből, hanem a valódi társadalmi erőkből és azok küzdelmeiből indul ki. A demokráciát nem formai kritériumok alapján definiálja. „A demokratikus állam — olyan állam, amelyben demokratikus mozgalom van uralmon.“ Ez a reális történelemszemlélet segíti azután Rosenberget annak felismeréséhez, hogy az erősen centralizált államapparátus végső soron gyakorlatilag nehezen egyeztethető össze a demokráciával és a demokrácia csakis abban a három országban — Angliában, Északamerikai Egyesült Államokban és Svájcban — funkcionál pontosan és kielégítően, ahol a federális-önkormányzati berendezkedés is jelen van. „Az eddigi történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy hosszabb ideig egy demokratikus közösség csak akkor tartható fenn, ha a helyi önkormányzat elemei túlsúlyban vannak. Mindenesetre nagy kérdés, hogy egy modern állam gazdasági és társadalomszervezetének igényei és a federalista-önkormányzati berendezkedés hogy egyeztethetők össze.“ De a „Brit birodalom és az Egyesült Államok azt mutatják, hogy ezek a nehézségek nem elháríthatatlanok“. Világosnak tűnik előttünk, hogy a szocialista társadalmi berendezkedés is csak a centrális és önkormányzati erők harmónikus együttműködésén épülhetnek fel.

Végül kimutatja még a szerző, hogy egyetlen olyan tényleges demokratikus közösség, amelynek történelmi hagyományai vannak és már 1914 előtt megvolt, nem pusztult el a jelen válsága alatt. „Ahol a demokratikus önkormányzat nem a köztársaság, vagy az általános választójog mechanikus kihirdetésével keletkezett, hanem történetileg alakult ki a dolgozó néprétegek életéből, ott nagyszerű ellenállást mutat. Az új korban olyan demokrácia, amely tényleg az, még nem pusztult el.“

Fülöp Pál

Kmetty János rajza.

A költészetről

A lírán keresztül férkőzik az olvasni tudó közönség legkönnyebben és a legkisebb kerülőkkel az író lelki világához. A többi műfajokhoz viszonyítva a vers rövidebb és ezáltal szükségszerű impulivitása nem hagy időt az olvasónak a lényegtől való elkalandozásra, vagy kihagyásokra, átlapozásokra, amik oly gyakoriak a hosszabb lélegzetű művek olvasása közben, fáradtság, esetleg más zavaró körülmények következtében.

Minek örül, miért bánkódik az író, hogyan érzi magát a fennálló társadalmi rend keretein belül, miként reagál a kor uralkodó eszméire, milyen a viszonya embertársaihoz, ez mind, mind megnyilatkozik a legrövidebb vers témájában és formájában is.

A vers témája, belső tartalma mindig az a lelki világ, mely a mindenkori társadalmi vonatkozások és természeti tények magasabb organikus egysége. A költő, hogy ezt a lelki világot kifejezhesse, közölhesse, az élő nyelvet kell használnia, mint anyagot. Ebből az anyagból formálja és építi meg azt a mások által is érzékelhető világot, amely azután kizárólagosan csak az ő lelki világának, ha nem is teljes, de legpontosabb mása. Ez az új, érzékelhető, saját törvényei szerint létező világ megteremtése, az igazi alkotás. Ennek a világnak a megjelenési formáját — az anyag, a nyelv elrendezése és a belső tartalom határozza meg. Nem lehet a belső tartalomtól elvonatkoztatva akármilyen formát választani, de ép úgy nem lehet az élő nyelv szabályai ellen sem vétetni. Az első hibát majdnem kivétel nélkül az epigon-korok költői (erre példa a mai magyar „fiatalok“ versei), a másik hibát pedig legtöbbször — a „Sturm und Drang“ korszakok írói követik el. A költemény versszerűsége nem akkor válik művészi formává, ha bizonyos irodalomtörténeti, régi költők kifejezési módjából leszűrt konvencióknak tesz eleget. A megverselés, a régi versformákkal való önkényes ügyeskedés elkápráztatja ideig-óráig az olvasót, de mélyebb művészi élményt nem idézhet elő, ami viszont az igazi költemények kritériuma. A költemény, a megteremtett új világ formájában és tartalmában olyan egység, melyet szétválasztani, tehát akár formáját, vagy tartalmát újra s más vonatkozásban felhasználni lehetetlen. Persze itt azzal az ellenvetéssel élnek legtöbbször: hogyan lehet mégis, hogy annyi költő írt és ír jambusokban, alexandriásokban stb. — úgy tűnik, mégis vannak örök érvényű versformák. Ez az ellenvetés akármilyen plauzibilisnek is látszik, ha közelebről vizsgáljuk a kérdést, nem állja meg a helyét. Mert a művészi formát nem a szótagok eleve megadott formulákkal kötött lejtése, vagy a csengő rímek jelentik, ezek csak lehetőségek. A forma lényege mindig a nyelv, vagyis az anyag elrendezése, szavak, hasonlatok, képek, szimbólumok dinamikája, külső és belső kapcsolódásai. Minden nagy költő ilyen értelemben alkot újat és nem a még szebben csengő rímekben, vagy a még inkább pattogó jam-

busokban. Az igazi költők, akik mindig saját új formájukban jelentek meg, mint nálunk például Balassa, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi, Ady, nem abban különböztek, vagy érdemeikben hasonlítottak egymáshoz, hogy szépen csengő rímeket, pontosan skandálható verssorokat írtak. Hisz a legjobb rímeket, a legpontosabb ősi nyolcasokat és szonetteket az önképzőkörökben írják, hol díszkönyvben való megörökítésre és az iskola irodalmi díjának az elnyerésére legtöbb esetben még csak ez az egyetlen kritikai mérték. Az előbb említett nagy költőknél a csodálatos és az új épen az, ami ezeken a konvenciókon túl van: a nyelv sajátos használat, képek és hasonlatok új összefüggése, a költői lélek által új jelentést kapott szavak egymáshoz való viszonya, elrendezése. Ez az, ami a művészi formát, a külső játékos technikától megkülönbözteti.

Ugyanitt említettem meg, hogy a szabad versforma (kénytelen-ségből használom ezt a rossz és pontatlan elnevezést) nem az, ahol egyszerűen elmarad a rím és szabály nélkül egymás alá írónak ritmus nélküli sorok. A szabad versben a szótagok konvencionális lejtése helyett, az absztrakt és reális képek, a logikus és szimbólikus jelentések összeszerkesztése adja meg a sorok ritmusát és a rímek csengése helyett, a sor végét, a szó emelkedő, vagy bezáró jelentése teszi zenei értelművé.

*

A költői alkotás, ez önmaga törvényei szerint létező világ keletkezésének oka mindig az egyénnek, az individuumnak magát kifejezni akarása. Ez a kifejezés abból áll, hogy a lélek a néki idegen külvilágot megemberiesíti, a végtelent végessé, a történéseket lezárttá teszi. Legyőzi a matériát s ezen keresztül megvalósul, valósággá válik. Ahogyan a lélek a mindennapok apró harcaiból, az ellentétes társadalmi érdekek kísértetiesen tárgyias megjelenés formáiból, az osztálytársadalom ideológiai hazútságáiból, egyszóval egész létünk bizonytalanságából kibontja magát és az ő zárt, egyöntetű világát felépíti, — ez az igazi értelemben vett költői teremtés. A lélek megjelenik, közli magát, objektív valósággá válik és nem szenved többé a szubjektív élet születés és halál által meghatározott mulandóságát. Ez az objektív valóság azonban érvényesség nélkül maradna, ha a költőben a kifejezni akarás mellett nem lenne meg a közlésre való hajlamosság is. Ez a közlésre irányuló vágy, a szociális tartalom, a művész-ember talán legősibb ösztöne.

Közölni, vagy még inkább dokumentálni a másik ember részére, a közösség részére ezt az objektív valóságot; dokumentálni a lélek győzelmét a káoszon, az élet győzelmét a halálon, az igazság győzelmét a hazútságon, ez minden nagy költészet és általában minden nagy szellemi alkotás lényege és végső értelme.

Az objektív valóságnak eme dokumentálása, a léleknek mások részére való megnyilatkozása csak úgy képzelhető el, ha an-

nak alkotó elemei, eszmei- és érzéstartalmai a társadalomban, vagyis a társadalomban élő emberekben is jelen vannak, léteznek — legalább is létezhetnének. Jelen vannak, ha nem is tudatosan, vagy ha azokat a többi emberek nem is tudják kifejezni, épen azért nem, mert nem költők. A költő tehát saját szellemi- és érzésvilágának kifejezésével egyúttal, többek, mások szellemi és érzésvilágának képviselője is. Költészetének, e különlétező világnak objektív valóságát a kifejezés formai és tartalmi egysége, szociális valóságát, hatási sugárkörét pedig a benne lévő szellemi és lelki tartalom társadalmi érvényessége adja meg.

A költő, mikor alkot, kifejezi magát saját györyörőségére és egyúttal közli magát az emberi közösség számára. Alkotása, a költői mű, elválik tőle, önálló társadalmi valóság lesz, amely a költőtől, létrehozójától függetlenül éli most már saját életét, vagyis a költő egyéni akaratától függetlenül hat az emberekre, azoknak érzéseit, gondolatait befolyásolja, tudatosítja. A kérdés most már, hogy milyenek ezek a hatások, milyen irányban változtatják meg az emberek érzés- és gondolatvilágát? Itt elérkeztünk a költészet etikai értékelésének a problémájához.

*

A költői alkotás erkölcsi hatóereje: a benne lévő művészi igazság és a teremtő szellemi erő. Az előbbi segít az embernek érzéseiben és eszméiben a harmóniát megtalálni, az utóbbi pedig az embert az ételle szemben igényessé, aktívvá teszi.

Az igazság a költői alkotásnak nélkülözhetetlen sajátossága. Ez az igazság vonatkozik egyrészt a költői lélek őszinte megnyilatkozására, másrészt az összefüggésekre, melyek a kifejezni való s annak formája közt fennáll, azonkívül azokra az összefüggésekre, melyek a költőt az emberekhez és annak természeti és társadalmi viszonyaihoz kapcsolják. E viszonyoknak és összefüggéseknek a mindennapi életben való relativitása a költői műben abszolúttá válik: véges, lezárt történések, átélhető érzelmek, érzékelhető képek konkrétumaiban, mint a költő világszemlélete valósul meg. A költészet tehát az emberek számára az igazságot abszolút és konkrét formában demonstrálja és így a tudomány mellett a magasabb megismerés kiapadhatatlan forrása. Nézzük most már, miben különbözik ez a minden költői alkotás művészi igazsága és mit jelent a költő világnézete szembeállítva a mai társadalmi harcokban oly sokszor hangoztatott világnézetekkel és ideológiákkal?

Az emberekben a társadalmi életben működő érdekesoportok gazdasági ellentétei egyrészt a termelésben elfoglalt pozíciókhoz, másrészt a mindenkori műveltségi fokokhoz képest, más és más formákban tudatosodnak. Az ellentétek eme ideális, szellemi formái alkotják a különböző ideológiákat, világnézeteket, melyek néha egész egyenrangúan léteznek egymás mellett, főleg akkor, ha az általuk kifejezett gazdasági érdekek bizonyos tekintetben politikailag érvényesülnek. Ezért ezen világnézetek igazságtartalma

mindig relatív, csak egy osztályra, annak is csak egy bizonyos történelmi (politikai), vagy egy esetleges gazdasági helyzetére érvényesek. Ezzel szemben az igazi nagy költők alkotásában az igazság nem relatív, mert nem részekre, hanem mindig az egésznek törvényeire vonatkozik, másképp szólva, a költői alkotás igazsága nem különböző részek viszonyait, egymáshoz való igazodását fejezi ki, hanem mindig az egész valóság tartalmi és formai törvényszerűségét. A művészi igazság abszolút és örökérvényű s ezért van, hogy a nagy művészi alkotások értékét s érvényességét sem az idők múlása, sem pedig a társadalmi élet változásai nem érintik. A művészetekben megnyilatkozó igazság tehát ezért kerül annyiszor ellentétbe a mindenkori társadalmi és gazdasági viszonyokkal együtt változó világnézetekkel.

2131

Természetes, hogy a különböző világnézetek az alkotó szellem által művészi igazsággá válhatnak, de csak akkor, ha az általuk kifejezett érdek egyetemes emberi érdeket is képvisel; ezzel szemben a művészi igazság sohasem válhatik egyes osztályok vagy népcsoportok történelmi periódusainak világszemléletévé, épen egyetemessége miatt nem. Ezért hamis és komolytalan, ha politikai pártok, programmjuk igazolását nagy költők és művészek alkotásából való idézetekkel próbálják erősíteni, alátámasztani, de ép ily lehetetlenség, hogy az olyan művek igazi műalkotássá váljanak, melyek nem egyetemes, minden emberre vonatkozó, hanem csak egyes néprétegek történelmi helyzetének megfelelő s azt kiszolgáló világnézeteket akarnak dokumentálni. Ezek már a célkitűzésükben ellenkeznek a művészi igazság lényegével. Nincs faji, vagy felekezeti művészet, nincs polgári és proletárművészet. Az igazi alkotásokban megnyilatkozó művészi igazság egyfomán vonatkozik az árja, néger, zsidó stb, fajtájú emberre. Petőfi verseiben megnyilatkozó szabadságvágy nemcsak az 1848-ban, a magyar függetlenségért harcoló magyar emberek szabadságvágyát fejezi ki, hanem minden ember szabadságvágyát, versei ezért művészi alkotások és nem csak propaganda írásai a 48-as harcoknak. Ha csak azok volnának, aktuálitásukat elvesztve, már rég feledésbe mentek volna és élvezhetetlenek lennének. A művészet örök aktualitás minden ember számára. Ahogy az igazi vallásban nem lehet a szeretet fogalmát fajok és nemzetek kizárásával megszükiteni, ép úgy a művészi igazság sem bír el semmiféle szűkítő, vagy kizáró jelzőket maga előtt. A nemzeti művészetek alkotásai is csak akkor igazi nagy műalkotások, ha bennük a művészi igazság egyetemessége jelen van, ami által azután hatásaikban és vonatkozásaikban minden nemzetek fiaira egyfomán érvényessé válnak.

A költői alkotásban a művészi igazság egyetemessége mellett, az emberi szellem teremtő erejének a megnyilatkozása az, ami a költészet erkölcsi és nevelő hatását fokozza. Amint a művészi igazság az ember helyzetét az életben és összes relációit egy tisztultabb és „valódibb“ valóság megteremtésével áttekinthetőbbé teszi, úgy

munka

a szellem teremtő erejének a költői alkotásokban való megnyilvánulása, az olvasó lelkében kielégülést örömet, mondhatnánk egy bizonyos szempontból, boldogságot idéz elő.

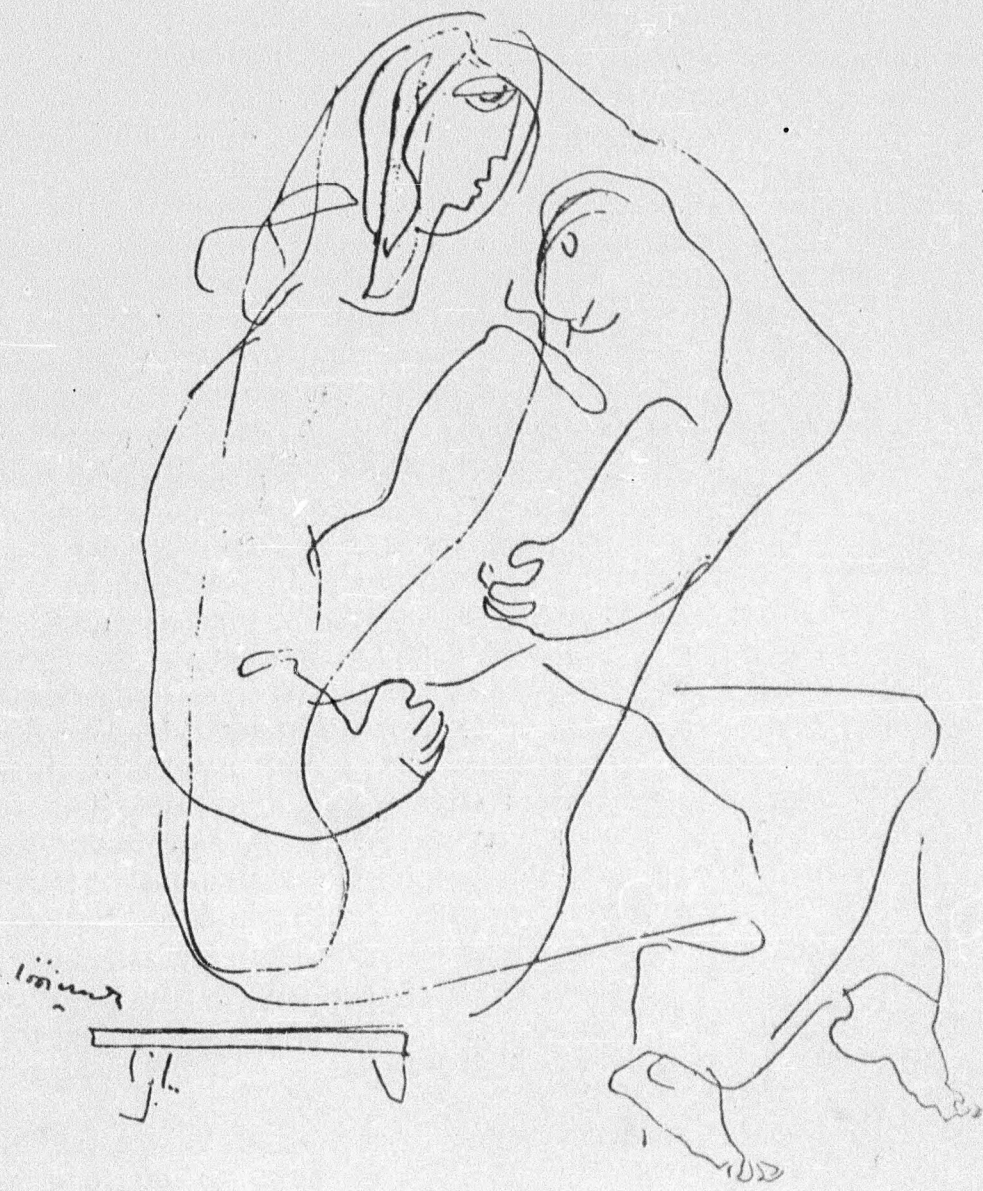
A szellem teremtő ereje az emberrel a halálon való győzelem lehetőségeit sejteti meg, kívánatossá teszi a tevékenykedést, megszeretteti a létezést. Aki az igazi költészetet szereti, az az embert is szereti és az étellel szemben olyan igényeket támaszt, mely őt a pusztá anyagiasság fölé emeli. Ez az életigenlés, ez a szellem elsődlegességének valószínűsítése árássza magából azt a szeretetet, mely minden nagy költőnek művészi „vallása”. E szeretet nélkül sem igazi költészet, sem annak megértése és élvezése el nem képzelhető.

*

A művészi igazság egyetemessége azonban, mint már említettük, ellentétben áll az egyes államok vagy néposztályok részlet, vagy időhöz kötött igazságaival, mintahogy a szellem teremtő erejének megnyilvánulásán érzett örömből s kielégülésből áradó szeretet sem fér össze az anyagi élet politikai csoportjainak egymás rovására kitűzött céljaival. Ezért a szellem emberei még akaratuk ellenére is, nem egyszer szembekerülnek saját népcsoportjuk, osztályuk, vagy nemzetük irányító szerveivel. Ezen irányító szervek, politikai hatalmasságok rendszerének elvi igazságtartalma bizonyos céloknak elérésére, hasznosságára, érdekekre vonatkozik, tehát lényegében ép ellentéte a művészi igazságnak, mely egyetemes és nem célokra, nem haszonra, hanem az abszolút, időtlen erkölcsiség ideáljának megközelítésére és az általános emberinek, mint ideálnak, a tiszta szelelmiségnek ábrázolására vonatkozik.

És látjuk a történelem századain át, hogy a politika irányítói, az anyagi világ hatalmi szervezetei állandó harcban állanak a szellemiség embereivel, legyenek azok költők, tudósok, vagy filozófusok. Ez a harc tart ma is. Néha erősebben, néha gyengébben, néha a brutalitásig fokozva a hatalom részéről. A politikai szervek nem adhatják fel az ő értelmükben vett célokat és ennek eszközét, az erőszakot. A szellem emberei pedig nem adhatják fel az igazság és az általános emberinek ideáját. Voltak és vannak írók, gondolkodók, kik anyagi érdekekért, társadalmi érvényesülésért behódoltak és behódolnak a politikai erőszaknak, de ezek el is vesztek a költészet és a szellem részére. Elvesztek, mert eltávolodtak a művészi igazságtól, elkárhoztak, mint az angyalok, kik elfordultak Istentől. Századok óta a politikai hatalom elítél és börtönbe vet költőket, tudósokat, filozófusokat, de míg az ítélkező politikai hatalmak az idővel eltűnnek, mert lényegükhöz tartozik a pusztulás és változás, adig az általuk elítélt költők alkotásai élnek és függetlenül a futó és változó időktől hatnak és érvényben maradnak. A politikai hatalom, az anyag világának győzelme relatív, ideig-óráig tartó, míg a szellemnek, a költőknek és minden nagy gondolkodónak győzelme abszolút és időtlen.

Hercz György

Lőrincz Gyula rajza.

Anna és Mária

XIV. Lajos szerette az asszonyokat és szerette a hatalmat. Később már csak a virágokat szerette és épen ezért sokat sétált a mezőkön és a kertekben. Mindenki életében elkövetkezik egyszer az az idő, ha egyébként finom és érzékeny ember, hogy nők helyett már csak a virágokat szereti és hatalom helyett a mezőket. Mindez azonban a bölcseségtől is függ.

A szerelem épenúgy nem nélkülözheti a szellemet és a bölcseséget, mint a tudomány. De az emberek átlaga nem bölcs és épen ezért nem is ért a szerelemhez. Csak egészen kevesen akadnak közöttük, igazán a legnagyobbak és legkiválóbbak, akik élni és szeretni tudnak.

La Fontaine, Adonistról szóló költeménye tragikusan világítja meg a helyzetet. Vénus és Adonis a világ két isteni emberpéldánya összetalálkoznak. Adonis épen a patak partján ábrándozott, amikor csodálatos égi fogatáról leszállt a tenger habjaiból megszületett istennő. Vénus szép, de ami elbájoló benne, az nem vitathatatlan szépsége, hanem vonásainak egyszerűsége és lényének finom kedvessége. Adonis a szép fiúk fajtájához tartozik. Alig találunk rajta valami megragadót, vagy valami különös megjegyezni valót.

A két ember találkozásából szerelem lesz és egyideig boldogan élnek egymással. Bámulatos egyszerűséggel írja le La Fontaine ezt a boldogságot. Ezen nem is csodálkozhatunk. Az élet és a szerelem nagyon is egyszerű. És minden rendben is volna, a szerelem is, a boldogság is, ha Vénusnak nem jutna eszébe valami nagyon bonyolult. Arra gondol, hogy a nagy boldogságnak nem ártana egy kis filozófia. Vénus nem volt bölcs, mert különben tudta volna, hogy a nagyon bölcs emberek sohasem filozófnak feleslegesen. Vénus azonban arra gondol, hogy a szerelem nem csupán testi érintkezés. A testi szerelem lélek nélkül nem ér semmit és ezért szüksége van eszmékre és bánatokra. Adonis minderről hallani sem akar. A sportfiúk cinikusságával és butaságával csak a testi kielégülést keresi. A költemény itt fáradt és unalmassá válik.

*„Az a gyászos óra immár érkezett,
Midőn odahagyod bús Vénus, kedvesed.“*

Vénus elhatározza, hogy eltávozik. De előbb hatalmas szónoklatban óvja Adonist. Főleg arra figyelmezteti, hogy ne engedjen a csábításoknak; úgy látszik nagyon jól ismeri barátját. De a költő már látja az elkerülhetetlen végét:

*„Percek, amelyekben a vágyak megérttek,
gyönyörteljes percek, vissza sose tértek.“*

Adonis egyedül maradt.

Gyötrődve gondol a multra. És ahogy ilyenkor mindig történni szokott, a mult gazdagabbnak tűnik, mint amilyen a valóság

volt. Az ember olyasmire is emlékszik, ami sohasem következett be. A helyzet annyira súlyos, hogy szinte már tragikussá válhatott volna. Adonis majdnem gondolkozni kezdett. Ha Adonis gondolkozik, ami egyébként lehetetlenség, akkor La Fontaine befejezette volna költeményét. Adonis tehát inkább vadászni megy. Vadászat közben a vizek istennői csábítják, de ő a könnyű erkölcsű nimfák helyett a becsületesebb és sportszerűbb küzdelmet választja a vaddisznóval. És meg is hal, ahogy ez minden valamire való hőshöz illik. Egyszerűen és bátran halt meg a nemes viadalban, mert nem értett az élethez és így a szerelemhez sem. De most már Vénus is hiába síránkozik. Ahhoz, hogy boldogan éljenek, Vénusnak bölcsőbbnek vagy butábbnak kellett volna lennie.

Sajnos, majdnem mindnyájan így vagyunk. Nem értünk az élethez és nem értünk a szerelemhez sem. Néha túlzottan értelmessé akarjuk tenni, néha pedig megállunk az érzelmeknél és nem jutunk tovább. Mennyi ideig gondolkodtam azon — Proust olvasása közben, — hogy Swant, ezt a kitűnő embert, mi vonzotta Odettehez, a félvilági nőhöz, aki kezdetben nem törődött vele és megcsalta. Hogyan futott Swann, a finom ember, utcákon keresztül az éjszakában, mindenhol a nőt keresve, aki előle futott, holott Swann találhatott volna jobb és finomabb asszonyt. La Fontainet kellett olvasnom, az 1657-ben megírt költeményt, hogy megértssem Proustot, a XX. század költőjét. De talán még ez sem lett volna elég a számomra, ha magam is nem követném Swann példáját és nem futnék én is bomlottan a nő után, akit szeretek és valami különös véletlen folytán mindig úgy intézem a dolgaimat, hogy az elérhető elérhetetlenné teszem és magyarázatokat keresek ott, ahol cselekedni kellene és olyankor cselekszem, amikor egy virágról, vagy két árva felhőről kellene beszélnem. Milyen örült vággyal futok az asszony után és keresem az eltűnő utcákon és ha hetek múlva megtalálom, akkor ügyetlenül és bambán csak csodálni tudom, mint Greco különös képein az angyalokat.

II.

Forró nyári nap volt és alig találtam valami hűs helyet a mozgalmas tengerparton, ahol meghúzódhattam volna a kellemetlenül tűző napsugarak elől. A bőröm már megedződött az örökös napfényben és a maga módján védekezett is, barna pigment réteget bocsátva ki magából, de sovány és nagyon törékeny testem minden idegszálával tiltakozott az eszeveszett meleg ellen és én fáradt lemondással a legkisebb remény nélkül kerestem valami csendes árnyékot a hónom alatt szorongatott Shakespeaere-szonettekkel együtt. A könyv fedele teljesen átnedvesedett az izzadságtól és testemet már alig vonzoltam. A homok égett a lábaim alatt és a pálmafák kókadtan lóbálták zöld szalagleveleiket. Nekem semmi kedvem nem volt a fürdéshez. A zsúfolt vendéglők terraszain jégtől párás poharakban tarkán gyöngyöztek a hűsítőitalok. Az út, amit már eddig megtettem, olyan hosszúnak tűnt és a cél olyan reménytelenül

messzinek látszott, hogy megálltam és lemondóan a tenger felé néztem azzal a gondolattal, hogy mégis csak megfürdöm. És ebben a pillanatban egy szőke nő lépett ki a vízből. Fiúsan karcsú csipője, két egymásra zárt piros és nagy energiát eláruló szája, hegyes, karcsú akaratos álla dacot és konokságot sejtettek. Csodálatos jelenség volt a forró és fáradt nyárban.

Elfelejtettem a meleget és nagyon elcsodálkozhattam, mert a nő elnevette magát, ami azután teljesen megzavart és még bambábban viselkedtem, mintahogyan ez elvárható lett volna tőlem. A nő pár lépést tett felém, aztán jobbra fordult és az egyik vendéglő felé igyekezett. Lassan utána mentem és a vendéglő bejárata előtt megszólítottam.

Igy ismerkedtem meg egy tengerparti fürdőhelyen Cooper Annával. Emlékszem még annak a Shakespeare-sonettnek a kezdősoraira is, amelyet először szavaltam el neki:

*„Ennek gőgje a rang, annak az ész;
soknak erős test, vagy kincs birtoka;
vagy cifra köntös — korcs divatmű! és
másoknak: agár, sólyom s paripa.“*

Nem lévén irodalmi műveltsége, a verssel kevés hatást értem el és oktalan irodalmiságomban inkább unalmas, mint szórakoztató lehettem. A kultúráról is beszéltem és valószínűleg nagy áhítattal ejthettem ki ezt a szót, mint egyetlen fegyvert, amit a nő szépségével szemben gyenge magam felmutathattam, mert később, amikor Annával már nagyon jó viszonyban voltam, gyakran kérdezte tőlem:

— Mi van a kultúrával?!

Azóta már régen elhagytam magam is a kultúrát és kissé szomorúan gondolok az ügyetlenségemre. Az egyetlen, amivel hirtelen és gyorsan diadalt akartam aratni, a kultúráltságomnak köszönhető ostoba fölényem volt, amellyel csúfosan megbuktam. Rá kellett jönnöm, hogy egy ember kultúráltsága vagy kultúrátlansága, emberi értékének megítélésénél alig jöhet számításba. Minden intelligencia és vele együtt a megszerzett kultúra is, csak abban az összefüggésben mérhető le, hogy az ember, életének keretei között mit akar intelligenciájával elérni. Freud szomorúan állapította meg, hogy nem tudunk megfelelni a jelenlegi civilizációnk követelményeinek sem, mert szellemi és lelkiállapotunkhoz mérten az túl magas. Épen ezért oktalanság az a nagyképűség, amelyet a kultúra állandó hangoztatásával követünk el és mindjárt az orrunkat fintorgatjuk a tömeg vasárnapi szórakozásain és nevetséges elöttünk az, aki körhintára ül vagy a labdát rúgja. Milyen megható nézni, hogy a tömeg mennyire elkövet mindent azért, hogy szórakozhasson és épen ezért mennyire szereti a látványos népünnepélyeket. Azok, akik visszaélnek ezzel és a népünnepélyeket arra használják, hogy felszabadítsák — az egyébként békés, de gyenge intelligenciája következtében bizonytalan népben,

— az aljasságot és a kegyelenséget, magukra vessenek, ha a nép megúnja ezt játékot és őket is elsöpri. Mert az idő, amely ma anynyira emberellenes, elmulik egyszer. Azok, akik még hittek a humanizmusban és így a kultúrában is, ugyanúgy el fognak pusztulni a barbár időkben, mintahogyan elpusztulnak a kor modern vezérei is: az új cézárok. Ez nem vigasztalás azoknak, akik most meghalnak, holott élni akartak. De a népvezérek sem fogják elkerülni sorsukat, ha talán nem is a fizikai halál formájában, de mindenesetre úgy, hogy eszméiket elsöpri a megváltozott idő.

Ma azonban hiába minden siránkozás. Kétségtelen, hogy az eseményekért azok is felelősek, akik a kultúrát mindenhatónak tartották. Ezek nem az embereket, hanem a kultúrát szerették. Az eszmének legalább olyan megszállottai voltak, mint a vezérek és sajnos, sokkal kevesebbet értettek az emberekhez, mint az utóbbiak.

Cooper Anna a szerelemre teremtődött. Minden idegszálával csak szeretni akart és minden út, amelyen elindult, csak az ágyba vezethetett. Mit akartam tehát tőle a kultúrával és miért akartam az ágyban filozófolni? Milyen lelki defektus következtében akartam a nőt előbb magamhoz emelni, mint kultúrlényt és barátot ahelyett, hogy ösztöneimet követtem volna, hiszen majd megboldultam érte? És ha már nem hallgattam az ösztöneimre, akkor milyen jogon akartam beleszólni az életébe? Mindig szabad embernek hittem magamat, akit nem kötnek társadalmi konvenciók és épen ezért lehetetlennek tartottam, hogy valaha is beleszóljak egy ember magánéletébe. De úgylátszik, ha valakit nagyon szeretünk, akkor az elmélet keveset ér. Az indulatokat nem lehet kultúrával legyőzni. És itt tévedtek a kultúrsznobok. Az a kétségtelen tény, hogy Anna életét irányítani akartam és ezzel megsértettem szabadságát, ha sikertelenül is, elszomorít. Cooper Anna keményebb volt, mint én és ez a kísérletem is kudarcba fulladt. Lassan rá kellett jönnöm, hogy a kultúra álarca alatt egy élhetetlen ember él, aki alig tud eligazodni a világban. És ha nem volnának könyvek, amelyeket helyettem írtak meg, akkor elvesztem volna, mint a vízbefulló a hullámokban. A kultúrált ember sokkal élhetősebb, mint a másik embertársa. Tévedés volna azt hinni, hogy a kultúra ellen beszélek. Csak szeretném, ha végre megtanulnánk önállóan gondolkodni, hogy elérhessük az élet egy magasabb és nagyszerűbb fokát.

Itt sétálok most a kertben kedvenc virágaim között. Szeretném megtanulni ezekben a szomorú időkben, az őrjöngő emberek között, hogy érdemes élni egy nyíló virágért is, az árvácskák tarkaságáért és az égszínű mezei virágokért. És érdemes élni a nőkért is, akik szeretni tudnak. És ha ezt megtanultam, akkor Cooper Annának sokat köszönhetek.

III.

A biológiából már nagyon sokat tudunk. És mégis milyen

munka

kevés ez ahhoz, hogy eligazodjunk az élet néhány jelenségében. Talán azért is lettem biológus. Milyen különös, hogy amint itt ülök a laboratóriumban kényelmes karosszékemben, kémlőcsövek és kísérleti állatok között, testem tömege folyton változik és állandó hullámozásban van.

Itt van előttem egy tengerisün-pete és ha most tengervíz koncentrációjának teszem ki, akkor a halott pete életre kel, anélkül, hogy ondószálacsákák kerültek volna hozzá. Ime a laboratóriumban életet teremthetek egyszerű tengervízzel. Az amerikai Loeb nevéhez fűződik a felfedezés és ha kedvem lenne hozzá, most megismételhetném a kísérletet. A szűznemzés problémájának csodája megoldódott. Hol vagyunk már ettől! És mégis milyen tehetetlenek vagyunk a halállal szemben. Itt van egy sejt. Lassan nőni kezd és mindig nagyobb és nagyobb lesz, mígnem elpusztítja örült növekedésével saját magát is.

Szegény sündisznóim, halálra ítéltém őket a haladás érdekében, anélkül, hogy rájönnék valamire.

Fáradt vagyok. Most nagyon reménytelen körülöttem minden. Fejemet a tenyerembe hajtom és úgy csinállok, mintha gondolkodnék valamin. Pedig nem gondolok semmire. A szemeimet behunyom és hallom, hogy kedves munkatársam Hédon Mária kisszöny lábújhegyen közeledik az asztalomhoz. Amint ideért, hirtelen felugrom, átölelem a derekát és megcsókolom. Riadtan és durcásan tiltakozik a merénylet ellen pedig nem először történt meg vele. Néha elfut előlem és ilyenkor üldözni kezdem az asztalok között. Szegény Mária, tönkre zuzza magát a kiálló fiókokban és az asztalok sarkaiban. Hédon Mária fiatal medika és én nagy jövőt jósolok neki. Úgyes és szorgalmas lány. Nem szép, de rendkívül helyes. Semmi európai vonás nincs rajta. Az arca meghatározhatatlan. Néha van benne valami az indiánok keménységéből, néha pedig lágy, mint egy gyerek arca, aki épen elsírja magát. Talán leginkább azokhoz a reprodukciókhoz hasonlít, amelyek az azylien-korból ránkmaradt andalúziai sziklarajzokat ábrázolják. Kép, amely megelevenedett előttünk a térben feketén és laposan és ha kedvünk van hozzá, vagy elcsodálkozunk rajta, vagy megöleljük.

Mária nagyon szeret engem. Nincs benne semmi mesterségheli női indulat és nem tud mást csak igazán és lelkesen barátkozni. Nagyon becsülöm őt és szeretem a magam módján. Mint két jó barát fesztelenül beszélgetünk egymással. Semmi gátlás nincs bennem, ha vele vagyok és semmi meggondolás. Ha megölelem, nem gondolok arra, hogy alapjában véve helytelen dolgot követek el, mert ő szeret engem és így az érzelmeivel játszom akkor, amikor semmi sem lehet közöttünk és megcsókolom olyankor is, amikor tiltakozik ellene. „Semmi meggondolás érzelmi dolgokban, ez az elvem“ — magyarázom neki, de mennyire nem igaz ez nálam.

amikor Annával vagyok együtt. Mennyi józan megfontoltság, mennyi áhitat és mennyi szögletesség. Az én és a te feloldása polaris megvalósulásban sohasem történik meg közöttünk és mindig az én hibámból. A meggondolások, amelyek számításba jönnek, alig helytállóak. Néha arra gondolok, hogy hiányzik belőlem az az igazi szerelem, amely kívánatossá tette őt, mert akkor mindent elkövetnék, hogy megszerezsem magamnak. Erre már sokat gondoltam, de aztán elvettem. A féltés, a gondoskodás és a türelmetlenségem ennek mind ellentmond. De kétségtelen, hogy egy valami erősebb a szerelmemnél is, és ez a bennem lévő kisebbségi érzés. Cooper Anna független nő, aki keresztlevelével a mai időknek megfelelően megváltotta az élethez való jogát is. Nekem, mint zsidónak alig szabadna élnem. Talán nagyon szeretem Annát és azért nem bízom magamban. Mint zsidó intellektuell csak a feltétlen barátságomat tudom adni és miután ő erősen fizikai ember a szerelemben is, csak a testi kielégülést biztosíthatnám számára és ezt, mint kultúrember kevésre becsülöm...

Csöngetnek. Igen, Cooper Anna jön. A laboráns már beengedte. Mária úgy csinál, mint akit nem érdekel az ügy, de azért egy pillanatra felnéz a mikroszkópja mellől. Sőt, amikor Anna leül az asztalom mellé, idejön és úgy csinál, mintha sürgősen keresne valamit. Természetesen nem találja meg a keresett dolgot.

Igen, Anna szép volt megint, mint mindig. Munkámnak most már vége. Néhány perc múlva felállok és elmegyek Annával valamilyen nyilvános helyre, ahol jól lehet enni és táncolni. Ez már a polgárság magasabb rétegének és az arisztokráciának a szórakozási helye. Kétségtelen, hogy raffinált szórakozás és a maga nemében nem nélkülözi kiagyaltságánál fogva a kultúrát sem. Sőt, amikor arra gondolok, hogy azok, akik körülöttem ülnek, sokkal több pénzt szereztek már az életben, mint amennyit én három életben is szerezni tudnék, akkor el kell ismernem, hogy ezek az emberek raffináltabban kulturáltabbak, mint én.

Egyedül sohasem térnék be ilyen helyre, de most, hogy Annával vagyok, élvezem az ízléstelen női kalapokat és Bach fugái helyett az érzelmes tangót.

Anna valami új fiúról beszél, akit most ismert meg. Valószínűleg taktikából és célzatosságból beszél. Engem azonban tapintatlansága idegesít. Arról beszél, hogy a fiú kitűnően esókol.

Az orál erotika, amely a csók alakjában nélkülözhetetlen — mondtam válaszképen, de minden meggyőződés nélkül — Ázsia nagy részében ismeretlen, pedig ott kitűnően tudnak szeretni. A minőség nagyon fontos a szerelemnél, Anna. A melanéziaiak szerint mi nagyon ügyetlenek vagyunk a szerelemben, mert a nőknek semmi aktivitást nem engedünk.

— Persze maga nagyon aktív. Multkor is belesóhajtott a hajamba — felelte kissé gúnyosan.

— Csodálatos haja van, Anna, miért ne sóhajtanék a hajába? Két úriember szája elé tett ezüstszínű kürtökbe énekelt. A kürtöket az ég felé emelték, mint az angyalok a fanfárokát. A zene halkan kíséri őket. Megfogtam Anna kezét. Ujjai a tenyerembe markoltak és görcsösen összeszorultak. Majdnem összeroppantotta az ujjaimat. Megcsókoltam a kezét.

— Nem így csókolnak — mondta kihívóan.
És én nem csókoltam meg másodszor.

— Milyen szívesen lennék a barátja, vagy a szeretője — sóhajtottam az estébe.

— A barátom lehet, a szeretőm soha.

— Persze, azokat választja, akik jobban tudnak csókolni? Pedig látja, én talpra állítanám és úgy szeretem, ahogy még senki nem szerette az életben és nem is fogja soha.

— Nem kell engem talpraállítani. Ez a mi barátságunk határán kívül esik. És nem fognak úgy szeretni, mint maga? Akkor szerelem nélkül fogom leélni az életemet... Szeretnek? Ezt már sokan mondták nekem. Nem gondolja, hogy az emberek egy kicsit önhittek? Az igazi szeretetet nem mondani kell, hanem érezni. Aki sokat szeretett, könnyen tévedésbe eshet..

— Füzetes regényekben olvasta, Anna? — kérdeztem gúnyosan és élesen, mert tudtam, hogy igaza van.

— Miért gúnyolódik? Maga nagyon utálatos. A sértegetéshez mindenki ért. Ugy viselkedik, mint egy sün, aki egyformán kiereszti tüskéit a közeledők felé, legyen az bántalmazó, vagy simogató kéz.

— Túl költői volt, Anna. Bocsásson meg, de mégis csak füzetes regény íze van. Tudja, hogy a barátja akarok lenni és a feltételeket már nagyon régen maga szabja meg.

— Az ember érzelmileg maradjon mindig hideg és józan.

— Nem boldogulunk, Anna.

— Legalább is velem nem. Az életembe nem szólhat bele. A jogot csak én adhatnám. Ezt pedig nem fogja megérni soha.

A hajába sóhajtottam. Hova is sóhajtottam volna máshová, a nyilvános étteremben, ízléstelen kalapok között, a színes lámpák alatt. Az esti pillék odatapadtak a lámpák búráihoz és ha megunták a tétlenséget, körülröpülték a fényt. A világba nem sóhajthatam és nem mondtam ki azt, amit ki kellett volna mondanom:

— Jöjjön Anna, aludjunk ma éjjel együtt.

Talán majd máskor, egyszer, ha nagyon bátor leszek.

IV.

Amikor elváltunk, szomorú voltam. Anna észrevette és hátba akart ütni. Különös gyógymód a szomorúság gyógyítására és bármennyire is korszerű a mai barbár időkben, polgári humaniz-

musom tiltakozott ellene. A simogatást sokkal jobb gyógy módnak találom. Ugy jártam Anna szándékával mint Csehov a viharral. Egy tengeri útnál a kapitány lerohant Csehov kajütjébe, hogy a fedélzetre cipelje: „Költő, ezt látni kell“ — mondta lelkesen a tomboló hullámokra gondolva. Csehov felmászott a fedélzetre, körütnézett és bosszankodva megszólalt: „Neveletlenség, nagy neveletlenség“, aztán sarkonfordult és visszament a kajütjébe. Anna szándéka neveletlen volt és a magam részéről elutasítottam.

A vidéki kereskedő család, amelyből származom, polgári öntudatával és liberálizmusával a jó modor megtestesítője volt. A vidéki civilizáció kínosan ügyelt az illik és nem illik parancsoló kötelezettségeire. Nálunk, otthon ugyanúgy felöltöztünk a különböző étkezésekhez, mint Angliában a lordok. Lehet, hogy volt valami merevség ezekben a szertartásszerű kötelességekben, de viszont volt valami, ami ezeket a szokásokat megmentette az üres gépieségtől és ez önmagunk megbecsülése volt. Otthon megtanultam, hogy sohasem azért nem teszek valamit, mert az emberek előtt cselekedetem illetlen, hanem, mert önmagam előtt megmagyarázhatatlan és védhetetlen lenne. Nyugalom és béke — ez határozta meg otthoni életemet. A pénzkeresés hajszája akkor még nem ölte ki az emberekből önmaguk iránti megbecsülésüket és azok, akik önmagukat becsülik, másokat is megbecsülnek. Milyen derűsen néz a világba nagyapám az aranykeretes nagy olajképről. Fehér kezélőjében csillogó gombok és kezeinek finom vonásaiban egy nemzedék degenerált örökségét hagyta az utódokra. Összehuzott szemében van valami ravasz és cinikus mosoly, amely elárulja, hogy nagyon is ismeri az embereket. Az egész kép a gondosan rendszerető polgárt mutatja, akiben meg volt az a készség is, hogy az embereket becsületes és kitartó munkával szolgálja. Ez a kitartó és becsületes munka mindig meghozza a gyümölcsét, de azért nagyapám sohasem az eredményért dolgozott, hanem a munkát élvezte. Távol állt tőle minden, ami parvenű volt és munkára tanította az utódokat is. Az arcában, amint rámnéz mosolygó szemével, van valami önhittség is. A polgár hite ez, az életben, amiben sohasem csalódhatik. „Mi lenne a legszebb műveltség, polgári eredet nélkül?“ idézte gyakran Goethe szavait és ebben benne volt a polgárságba vetett feltétlen bizalom. Az eredményeket joggal kiérdemelt kitüntetésnek vette és ezeket mindig büszkén említette. Öreg nagybátyám is — apám testvére — egy életen keresztül büszke volt arra, hogy azon a mozdonyon ült, amelyik a király vonatát vitte. Az öreg ugyanis vasúti főmérnök volt. És apám gomblyukából sohasem hiányzott az a kitüntetés, amelyet kereskedelmi tanácsossá való kinevezése alkalmával kapott.

Az a vidéki élet, amely egész gyermekkoromat meghatározta, mentes volt minden álszeméremtől és aljasságtól. Mindenkit megszólaltunk, ha vétett az elfogadott erkölcsi törvények ellen. A vidéki ház tágas udvarán a nagy körtefa alatt kutyákkal és macskákkal

munka

barátkoztam és őszintén megsirattam a Cézár kutyát, amikor végelgyengülésben megdőglött. Ragaszkodtam az állatokhoz — és mennyi állatom volt, pirosszemű házinyulak, bárányok és galambok — de nem jobban, mint az emberekhez és éppen olyan közvetlenül elbeszélgettem a bárányaimmal, mint az apámmal, vagy Ferencsel, a parádés kocsisunkkal. A világban való helytállást otthon természetesnek találtam. Tökéletes kényelemben éltem anélkül, hogy tudomást szereztem volna a civilizáció áldásairól. Az étellel kapcsolatos első bizalmatlanságom éppen akkor keletkezett, amikor a civilizált kényelemmel találkoztam. A fővárosban egyetemi hallgató koromban megmutatták a fürdőszoba gázvízmelegítőjét. Nehezen értettem meg a kezelés módját és elvesztem a csapok és a fogantyúk tömegében. Vidéki gépellenségem tiltakozott a mechanikus csodák ellen. Még akkor is, amikor már kitűnően értettem a vízmelegítő kezeléséhez, a készüléktől egy kicsit féloldalt álltam, mindig elkészülve arra, hogy a gép felmondja a szolgálatot és felrobban.

Ha nem lettem volna egyetemi hallgató és nem ismertem volna meg a főváros civilizált kultúráját, sohasem kerültem volna vizsálya a világrenddel és a társadalommal. A tudás, amelyet magammal hoztam, kevésnek bizonyult és azt eredményezte, hogy hirtelen sokat tanultam. Ezt is polgári alapossággal végeztem el, mint minden rámbízott feladatot. De itt aztán igazán megbuktam. Elhagytam a polgár egyszerű logikáját a tanulásért. Nehéz lesz megint visszatérni önmagamhoz.

Anna is haragban van a társadalommal. Az ő haragja azonban egészen más természetű. Anna sértődötten él a világban. Először, mert nagyon szép, és mégis nagyon rosszul megy neki, másrészt mindehhez még főnemesi családból is származik. Így sohasem tanulta meg a polgár szívós munkakészségét és az önmagában való bizalmat. Az ősök, akik páncélban, sárkányok és szélmalom ellen hadakoztak, nem hagytak mást az utódokra, mint a gögöt és a szélmalomharcot. Anna szükségesnek tartott, hogy néhány téli hetet Capriban töltsön, a nyár egy részét pedig az Északi-tenger mellett, bármilyen súlyos anyagi nehézségekkel járt is ez, de sohasem fog a kezébe venni egy olyan könyvet, amely nem Rinaldo szerelméről szól, vagy nincs nagy betűkkel rányomtatva az a szó, hogy „tudományos“. Néha már annyira megy a gögjében, hogy magára veszi családjának megmaradt és éppen ezért értéktelen ékszereit, amelyek a maguk ósdiságukkal, Anna modern kinézését tekintve, már nem is ízléstelenek, hanem nevetségesek. Annát szeretem és éppen ezért le is nézem. Ha nem szeretném, nem törődnék azzal, hogy mit csinál. Anna tiltakozik a lenézés ellen. De nem is érinti. Marad minden a régiben. „Nem érint“ — mondja és legyint egyet — „sajnálkozását pedig visszautasítom“. Az ősök gögösek voltak és Anna tovább harcol a szélmalommal.

Ma van Mária születésnapja. A tizenkilencedik születésnapja. Mária olyan gyerek még és olyan riadtan néz a világba. Éjjel ott hon fél egyedül a sötét szobában és szeretne valakihez odahúzódni, aki megvédi a sötét és gonosz szellemektől. Az életben még senki nem ült az ágya mellé, nem fogta meg senkisé a kezét és nem magyarázta meg neki senki, hogy a gonoszt le lehet győzni és nem kell félni tőle. Mária nem tudja, hogy a születésnapján milyen közel került hozzám. Mennyire örültem, amikor láttam, hogy fényes és kitégult szemével hogyan bámulja azt a sok ajándékot, amit a barátai hoztak neki. Könyveket, csokoládét, virágot és festett szíveket. Hogyan szerette volna az egészet felnyalabolni és elfutni vele valami meghitt sarokba, ahol egyedül lehetne és az egészet egyenként előszedegetné és eljátszhatna velük. Megszabadult volna a mikroszkópok alatt táncoló bacillusoktól és megint az óriásokkal foglalkozhatott volna, akik az óperenciás tengeren túl élnek és éjszaka előjönnek, hogy megrémítsék az angyalokkal díszített ágyacskákban alvó gyermekeket.

— Mária — most gondolatban leülök az ágyad szélére megsímogatom a homlokodat és amint riadtan, kitégult szemekkel nézel rám, megsímogatom a kezedet is.

Ne félj, Mária. Az óriások visszabújnak a falak mögé és visszamennek Óriásországba. Milyen messze van ide ez az ország, Mária. Három egész napig és három egész éjjel tart az út odáig. Ha lenne bátorságom, most ölbekapnálak és elvinnélek oda. Ugy, ahogy vagy, hálóingben és ha a hideg miatt vacognának a fogaid, számat rátapasztanám a szádra és nem vacognának többet.

Mesélek neked, Mária. Az égről és a pókról szóló mesét mondom el neked, amelyet valahol nagyon messze, primitív néger embereknek mesél a varázsló.

„Az ég erdeje tele van csalánnal. Az ég azt mondta, annak adja a lányát, aki kigyomlálja az erdőt. Erre megjelent az elefánt sarlóval és elkezd irtani az erdőt. De az ég kijelenti, hogy annak, aki csalánirtás közben vakaródnak, nem adja oda a lányát. Az elefánt megkezdi az erdőirtást, de vakaródnak.“

— Ne neved, Mária. Te is vakaródnál csalánirtás közben.

„Az ég fiai elárulják az elefántot és így nem lehet az övé az ég leánya. Erre az ég összehívja az összes vadállatokat, de vakaródnak nélkül egyik sem tudja megtisztítani az erdőt. Akkor jelentkezik a pók. A pók is vakaródnak, de az ég fiai nem tudták rajta kapni.“

Mária, elaludtál. Mosolyogsz álmodban és az óriások már nem bántanak. Itt ülök az ágyad mellett és nem hagylak el soha. Megígérem ezt neked és te mindig mosolyogni fogsz. Boldogan élünk, amíg meg nem halunk és nem gondolunk majd soha semmi rosszra.

VI.

Az óra lassan elütötte a tizenegyet. Az utolsó ütés hangja még egyideig ott bűgött a szobában, aztán elcsendesedett minden. Néha Máriára gondolok, néha pedig Annára. Aki igazán meg akar magának valakit tartani, annak számolni kell a tökéletlenség veszélyével. Az ember — bármennyire is széppé akarja tenni az életét, sohasem teheti tökéletessé és éppen ezért sohasem fogok megszabadulni a nyugtalanságomtól. Nem az élettel szemben való lázadás ez, hanem a forradalmár örök nyugtalansága. Sohasem lázadok a rend ellen, mert nincs miért lázadnom. A lázadással megváltoztott világban éppen olyan nehezen tudnék élni, mint a mostaniban. A forradalmár minden világban rosszul érzi magát, mert mindig tökéletesebbet akar teremteni.

Ideges lettem. Kimentem az erkélyre. Az ég sötét volt. Foszlott ruhájú felhők szálltak a fejem felett és a távolban, ahol összetalálkoztak, érintkezésük nyomán fényes villámnyíl keletkezett. Kezemet a fejemre szorítottam és mint a megszállott, beleszavaltam az éjszakába diákkorom kedvenc versét:

*„Érzem, hogy legjobb rested elpihenni
s nincsen tovább már törekedni út:
rosszkor születtünk s nincs mód újralenni,
nekünk csupán az élet csontja jut.“*

Farkas Ödön

Egy évforduló alkalmából*

Georges Braque művészetének lényeges tulajdonsága, hogy a plasztikus sokszerűségeket mérsékelt zónában ismét békés összképpé foglalja össze. Ő az első, az új festők között, aki esztétikai változása óta kapcsolatot talált a közönséggel.

A Salon des Indépendants történelmi jelentősége bizonyos körvonalakban már megmutatkozik.

A XIX. század művészete — művészet, amelyben a francia alkotószellem töretlenül megnyilvánult — nem más, mint hosszú lázadás az akadémikus rutin ellen. A lázadók ezzel szembehelyezték az igazi hagyományokat, amelyek e degenerált művészetben veszendőbe mentek.

A Salon des Indépendants megalakítása óta döntő szerepet játszik a modern művészet fejlődésében és esetről-esetre szóhoz juttatja azokat

* Ezt a cikket Apollinaire, a nagyszerű költő és a modern festészet hivatott szószólója, G. Braque, 1908-ban rendezett első kubista kiállítása alkalmából írta. Azóta 30 év múlt el s ma láthatjuk Apollinairenek mennyire igaza volt Braquera vonatkozólag, aki azóta a modern piktúra egyik legkiválóbb mestere lett.

a művészeket és tendenciákat, amelyek huszonöt év óta a francia művészet testét és lelkét alkotják: az egyetlen művészetet, amely ma már mértékadó és a nagy hagyományok logikáját univerzálisan követi és amely erős életintenzitásáról szüntelenül tanuságot tesz.

Meg kell jegyeznünk, hogy a Salon des Indépendantsban groteszk dolgok aránylag nem fordulnak elő gyakrabban, mint a hivatalos szalonok úgynevezett legitim művészetében.

A hollandus festészet javakora óta a művészet nem talált módot arra, hogy összhangba jusson az alakuló társadalommal. Braque az első, kinek művészetében ez az összhang ismét megnyilvánul. Ez Georges Braque forradalmának szociális eleme.

A fordulat két-három évvel előbb következett volna be, ha Picasso kiállított volna. Neki azonban szüksége volt erre a hallgatásra és ki tudja, hogy azok a viccelődések, amelyeknek Georges Braque céltáblája volt, Picassot nem-e térítették volna le arról a nehéz útról, amelyen azelőtt egyedül járt.

De 1909-ben bekövetkezett a forradalom, amely a plasztikai művészetek útját megnyitotta. A közönség és a kritikusok viccei most már semmit sem akadályozhattak meg.

Braque képeiben talán még az újításoknál is meglepőbb volt az, hogy egy fiatal ember, anélkül, hogy az illusztrátorok modorosságába esne, ismét meg tudja becsülni a rendet és a mesterséget, amely nélkül nincs művészet.

Ez Georges Braque. Szerepe heroikus. Békés művészete csodálatra méltó. Komolyan igyekszik. Végtelenül gyöngéd, finom szépséget tud kifejezni és képeinek gyöngyházragyogásán együttérzésünk a szivárvány színeiben tükröződik vissza. Isteni festő.

Az embereket és a többi festőket oly ismeretlen esztétikai formák használatára tanította, amelyekhez fogható dolgokat előtte csak a költők közül sejtettek néhányan. Ezek a fényjelek körülöttünk szikráznak, de csak kevés festőnek sikerült plasztikus jelentőségüket kibontani. A munka, még a legdurvább formáiban is, sok esztétikai elemet foglal magában. Ezeknek újszerűsége oly magasztos érzéseket ébreszt, melyek hozzásegítenek a káosz rendezéséhez. Ne vessük meg azt, ami újnak tűnik, ne vessük meg ami célszerű és amire a mindennapi piszok lerakódik. Ne vessük meg a szobafestők és mázolóknak márvány- és faimitációit sem. Akkor sem, ha ez a látvány triviálisnak tűnik előttünk. Ezekből is ki lehet indulni.

Megvetem azokat a művészeket, akik nem korukban gyökereznek. Mintahogy Malherbe számára a nép nyelve volt a „jó nyelv“, a művész számára a kézműves és falfestő munkája legyen a festészet legerősebb materiális kifejezése.

Egyszer majd azt fogják mondani: Georges Braque, az ellenőrző. Ő a modern művészet minden új jelenségét ellenőrizte. Ezt fogja tenni továbbra is.

Guillaume Apollinaire

munka

TIHANYI LAJOS

Mintha ólomfalak között élt volna, nem hallott semmit a világ zajából. Csakúgy nem érzékelt a madarak énekét, mint az emberek kétértelmű fecsegését, vagy az ágyúk rémületet keltő dörejeit. Szegényebb és tragikusabb figura volt nálunknál, de ugyanakkor gazdagabb és boldogabb is. Magára kényszerűen élt, de úgy látszik, ez a komor sorsszerűség sokkal mélyebbre eresztett gyökerekkel és sokkal kifinomultabb ösztönökkel állította be az egyetemes világba, mint mindazokat a társait, akik együtt indultak vele a művészi alkotás terein. S a legtermészetesebbnek tűnik előttünk, hogy ő, aki utálattal fordult el a politikai élet zavarkeltőitől és professzionista szóvivőitől, végül is, mint önkéntes emigráns, távol halt meg hazájától. De Tihanyi nemcsak, mint ember, mint tudatos társadalmi lény, hanem, mint művész is fanatikus híve volt a szabadságeszmének, egyforma harcikedvvel tiltakozott a társadalmi diktatura és a művészet iskolás formulái ellen.

Felületes kritikával hol az expresszionisták, hol a kubisták irányzatához sorozták pikturáját, holott lényegében soha egyikhez sem tartozott. Markáns, szerkezetes és architektónikus formalátása Cezanne eredményeiből indult ki anélkül, hogy hűséges követőjévé alakult volna; pszichológimusa Kokoschkát juttatta eszünkbe, de a kettőjük közötti különbség szembeötlően nagyobb volt a látszólagos rokonságnál. Amíg Kokoschka vonalanalízise pillanatnyi idegállapotok megrögzítésére törekedett, Tihanyi, modelljének lényeges vonásaira volt kíváncsi s amit a portréban összefogott belőle, az konstruktív és felsőbbrendű igazság volt. Tájképei ugyancsak szigorú belső szerkezetűek s a tárgyi valóság művészi átértékelését jelentik. Nem sokat produkált, de minden nyilvánosságra került műve, nagy kultúrájú és magasba törő mesterre vall.

Annakidején a „*Nyelcek*“ csoportjában jelentkezett először s hogy befejezte aránylag nagyon is rövid életét, mint festőink egyik legkiválóbbját örizzük meg emlékezetünkben.

Magam részéről külön hálás vagyok Tihanyinak azért a portréért, amelyet 1916-ban festett rólam s amely művészetének egyik legjellegzetesebb darabja.

KARINTHY FRIGYES

Olyan váratlanul és megdöbbentően érintett halálának híre, hogy még ma is alig tudom összefogni magam néhány, értelemmel egymásba kapcsolódó mondat leírásához. Mint kezdő író, olvastam első s minden elismerésre méltó novelláit és ifjú kortársairól írott kritikai dolgozatait. Az új generációban is egyike volt azoknak, akik máról-holnapra az élre ugrottak, művei nemcsak az olvasók, hanem az íróiársak számára is új, megbelesülendő és önmagukban nemes értéket jelentettek. Magyar viszonylatban ritkaság, hogy egy író, vagy festő olyan rövid idő alatt annyira egyöntetű elismerésben részesüljön, mint Karinty. Igaz, hogy az ilyen hirtelen siker nem mindig válik a zseniális ifjú hasznára egyéniségének további alakulásában. S ma már, ha csak néhány elismerő baráti sorral is emlékezünk meg Karintyról, nem hallgathatjuk el, hogy pályája befejeztével nem hagyta ránk azt az eredményt, melynek félreismerhetetlen jeleit magukban foglalták első művei.

Különösen gazdag egyénisége nem tudott annyira kialakulni, hogy írói portréját, ha nem is befejezetten, de arányos egységben látnánk magunk előtt. Észrevételei mindig frappánsak, gondolatai mindig az eredetiség és szuggesztivitás határvonalát súrolták, de úgy látszik, csak ritkán került olyan idegállapotba, olyan harmonikus egységbe önmagával, hogy maradék nélkül befuthatta volna a pályát, amely felé első műveiben elindult. Természetesen ennek a fogyatéknak az okát nemcsak benne kell keresnünk, hanem a korban is, melyben élni kényszerült s amelynek szellemi alacsonyrendűségével és politikai bűneivel az utóbbi esztendőben annyira bátran és etikus magatartással szembefordult. És lehet, hogy a külvilág zavarával való tudatos szembefordulása a továbbiakban megadta volna lelki egyensúlyállapotát és hozzásegítette volna művészetének teljesebb kialakításához.

2147

Mint egy kemény, nemes anyagba vésett torzó áll előttünk és mi őszintén fájjaljuk, hogy a vég utólérte, mielőtt beválhatta volna ígéreteit abban is, amit így csak ötletekben, szellemes megjegyzésekben és formai kísérletekben hagyott ránk. De így is vitathatatlan, hogy a magyar kultúréletnek olyan jelentős résztvevője volt, akit a komoly irodalomtörténet tragikus napjaink legjelentékenyebb egyéniségei között fog számbavenni.

Kassák Lajos

József Attila olvasása közben

Mostanában gyakran olvasom József Attilának (a Cserépfalvi kiadásában megjelent) verseit. S olvasás közben arra gondolok: íme, értelemmel egyre kevésbé tudom megközelíteni az elmúlás nagy titkát, de ugyanakkor egyre természetesebbnek és kevésbé félelmetesnek találom a halált. Nem lepett meg, hogy József Attila azon végzetes órán a vonat elé vetette magát a Balaton mellett. Nagyon is korszerű tünet ez, s halála felett mégsem tudok napirendre térni. Állandóan foglalkoztat öngyilkossága és ezekben a pillanatokban nagyon gonosznak és kegyetlennek érzem a sors ilyen beteljesülését. Mert élete és halála a tiszta szándékú és igaz törekvésű kortársaimnak egyéni és szociális katasztrófáját példázza.

A szétszórtan megjelent írások kötetbe gyűjtve bizonyos távlatot nyitnak meg előttünk. Ebben a távlatban már tisztán mutatkozik, hogy József Attila nem volt beteljesülés és talán soha sem fejlődött volna azzá. De a fiatal költők között az egyetlen volt, aki magában hordta a korszerű jövőt. Az előtte járt generáció befejezte a tizenkilencedik századot. Benne, mint mindannyiunkban, valahol egészen mélyen, a sejtető homályban, már a huszadik század is élt. Emberségét valami olyan pontosan meg nem határozható erő fűtötte, amit hiába keresnénk a hangulatokhoz, a klasszikus görög költészethez, vagy a néphez, nem mint őszanyaghoz visszanyúló, hanem mint vágyálomhoz visszamenekülő társaiban. De József Attila, aki önmagában testesítette meg a népet s aki sajátos hangot ütött meg a magyar költészetben, valóban új mondanivalóit nem tudta és nem is tudhatta úgy kifejezni, ahogyan azt költői egyéniségétől elvárhattuk volna.

munka

Költészete a bizonytalansághan, az ellentmondásokban vergődő, tipikusan mai, kiegyensúlyozatlan ember lírája. Méltatlankodva és nekivadultan tiltakozva, elkeseredetten és fáradtan, súlyos kétségek és elrgadtatott újjongások, fiatalos vakmerőség és bölcs megnyugvások ellentétében keresi a maga életútját. Élet- és világszemléletét küzdelmes gyermekkora alakította ki. De szocializmusának valami új, korszerű tartalmat akart adni s ezenkívül a szociális közösség és a lélek tudatalatti rétegeiben megbúvó énjét akarta összekapcsolni. Olyan szilárdan és annyi bizonyossággal, hogy semmiféle erő szét ne választhassa.

Ezek a belső törvényszerűségek készítették, hogy önmagát megismerje és a társadalmi jelenségeket pontosan meghatározza. Kutatása és ismeretekre való törekvése szabja meg verseinek értelmi, bölceleti és társadalmi jellegét. A szabatos meghatározás utáni vágya alakítja ki sajátos nyelvezetét, amely semmit sem akar a homályban hagyni. De így érthetők meg azok az idegen hatások is, amelyek verseiben mutatkoznak. Írásaiban majdnem pontosan ki lehet mutatni, mikor mit olvasott, annyira érezni Ady, Kassák, Babits, Kosztolányi és néhány külföldi költő befolyását. Származásában és mondanivalóiban leginkább Kassákkal rokon. De Kassák, akármennyire alulról verekedte fel magát az öntudat csúcsaira, bármennyire keservesen kellett küzdenie, úgy jött, mint a hódító. Részére, mint az egész korabeli író és szocialista generáció részére, minden szinte önmagától értetődő volt. Nekik csak birtokba kellett venni a dolgokat, illetve egyéniségük szerint át kellett alakítani. Ezért tudtak harcolni. Ők az akaraterő fejlődésének eredményei voltak s a soha meg nem hasonlott, töretlen vonalba ívelő egyéniségüket kibonthatták, ha mostohán is bánt velük az élet. József Attila részére már minden kérdéses volt, mert a jelenségeket és az egyéniségét is, összekúsálta a kor. Neki önmagával is verekedni kellett a bizonyosságokért, a valóságért, amit minél mélyebben akart átfogni. De mert kúsáltsága miatt sohasem bízott teljesen önmagában, emberfeletti erővel kellett küzdenie, hogy ne merüljön el ezek alatt a kegyetlenül súlyos terhek alatt. Ezért lázongott a társadalom ellen és fordult büntudattal önmaga ellen is. Nélkülözései, szegénysége mellett például az is gyötörte, hogy egyszer parasztgyerek korában durva volt az édesanyjához, aki után élete végéig kisfiús sírással vágyakozott. Sőt az anya után vágyakozás átszővi szerelmi líráját is. Mert az anya, aki utáni vágyakozása annyi konfliktust okozott szerelmében, ez a proletáranya jelenté részére azt a biztonságot, azt a fix pontot, amit olyan türelmetlenül keres az életben.

A szellemi, anyagi és szerelmi konfliktusok alól akart felszabadulni. Ebben az akaratban mutatkozik meg a legtisztábban, hogy verseinek kilenczted részében „Nem ő kiáltott”. Mert, mikor szabadon, gátlások nélkül szólhatott, megmutatta, hogy a spekulatív és az önmagát kínzó hang, nem igazi jellemzője költészetének. Lírája, amely ilyenkor az árnyékból mintegy a fénybe lép, már minden kételkedés nélkül, a maguk teljességében látja a dolgokat, meglelkesíti és összelátja a végtelennel. Költészete, mint minden igazi költőé, önvallomás. De ebben az önvallomásban van valami egészen sajátos objektív árnyalat. Költészete nem öleli magához a

jelenségeket, nem is az egyéniségét akarja gazdagítani velük. Személyét igyekszik úgy feloldani az életben, hogy az ne csak érzelmileg elégítse ki, hanem értelmileg is igazolja őt. A kollektív egyéniségnek, a jövő emberének egészen csendes és homályos magatartása ez, aki egyéniségét nem elmosni, hanem kitágítani szeretné. Milyen világosak és egyszerűek ezek a versei. Milyen határozottan tudja itt kifejezni felháborodását a társadalmi igazságtalanságok felett s milyen gyermekien tisztán áll ebben a harcban. S egy másik ponton milyen játékosan nyilatkozik meg előttünk a groteszkben, amelyhez különös érzéke volt. De ez nála nem felelőtlen csúfolódást, vagy fanyalgó cinizmust, hanem inkább valami akasztófahumorszerű ellágyulást, keserűséget és hetyke pózt jelentett. Játékosságában mondani-
valója egyéni és szociális vonatkozásainak jelentőségét hangsúlyozta ki. Ezekben a különös ízű versekben azonosul teljesen a dolgokkal s emeli fel a hétköznapiak oly áthatóan meglátott eseményeit az emberi magasságok sugárzó fényébe. Nem az életet látta groteszken, hanem az ilyen helyzeteket és jelenségeket fogta fel mélységesen komolyan. Mert bennük találta meg, a maival ellentétes életformának s az igazi emberi örömnök és fájdalomnak őszinte megnyilvánulásait.

Ezért a felszabadulásért harcolt önmagával és a társadalommal. Mindig a maga útját járta s mindig egyedül állt ki igazságaiért, míg végül nagyon is önmagára maradt. Az előtte járt generációtól elválasztotta betegesen gyötrő önkínzása. Kortársaitól elválasztotta komolysága, szocialista világszemlélete. Kortársai idegenül áloáltak csapongóan szeszélyes útjai és részükre meg nem magyarázható ellentmondásai előtt. És nem vették észre, hogy *lírája átmeneti volt, mint a mai kor és a mai ember, aki féllábával a tegnap és féllábával a holnap távlatában áll. Akinek van múltja és van jövője, de nincsen jelene.*

József Attila megtorpant az élet lezüllése és az áthághatatlan szociális akadályok előtt. És neurotikus korunkhoz „méltóan“ önmaga ellen fordult. Már csak önmagával, és tárgyitalan büntudataival foglalkozott, víziói voltak, amelyek költői munkásságának remekei, de mégsem az ő igazi hangja. A fájdalom szólalt meg benne, amely mögött egyre inkább elhalványodott igazi énje, míg végre teljesen eltűnt — az örületben, aztán a halálban.

Szembe akart fordulni az árral, mikor mindenki azzal igyekezett úszni. Elvei voltak egy elvtelenségre áhító világban. S tekintet nélkül mindenre, az egyéni és a társadalmi igazságosságot, valamint az erkölcsi értéket kereste. Anélkül, hogy ereje is lett volna ennek a feladatnak az elvégzésére. Ime, a mai tragikus ember, aki nem futhatta be a pályát, amiért a világra jött. Akinek a torkára forrt a szó, amelynek kimondására születése óta készülődött. Magányos volt életében és magányosan halt meg. És akik ittmaradtak? Eltekintve osztálytársaitól, megszabadultak egy az ő szemükben izgága, nyugtalanító lélektől, akinek lehettek pózai és szertelenségei, de aki mégis csak új utakat keresett. Emlékét megőrzi az irodalomtörténet. De ez már nem vigasztalhatja meg őt.

Gró Lajos

munka

Ormos Emil: Az Igéret földje

Ez a kitűnően megírt riportkönyv, melyet szerzője két évi helyszínen szerzett tapasztalat alapján írt meg, két oldalról mutatja be Palesztinát: megmutatja: *mit ígér* és megmutatja: *mit ad* s mivel az ígélet és teljesítmény nem fedik egymást, Ormos Emil nyugodtan megállapíthatja a cionizmusról, hogy a zsidóság legveszedelmesebb ellensége, hogy az a zsidóságot soha egy néppé gyúrni nem fogja, de — ezen van a hangsúly — nem is akarja.

A könyv nem tudományos céllal íródott és távol áll tőle minden fontoskodás, minden hatásadás, de távol áll a felületesség is. Nem általánosít jelentéktelen dolgokat, de olyan jellemzően válogatja össze a tapasztalt apró jelenségeket, olyan élesen látja meg a dolgok lényegét s úgy hozza összefüggésbe a történeti eseményekkel, hogy könyve többet ad a riportok sorozatánál, teljes dialektikus képét adja annak a forrongó folyamatonak, melyet e címszó alatt lehet összefoglalni: harcok az ígélet földjéért.

A szerző már palesztinai útja közben tapasztalja egy új nacionalista érülethullám ébredését. Valóságos delirium fogja el az utasokat, mikor a szent földet meglátják: „Meg voltak örülve a szent földtől. Kék-fehér zászlókat lobogtatnak, énekelnek és gyilkos pillantásokkal mérnek végig mindenkit, aki nem tombol az örömtől, aki nem tombol a boldogságtól, hogy láthatja Palesztinát, a zsidó nemzeti otthont.“

A tapasztalatok kesernyések: nem azért, mert az új világban minden munkát meg kell próbálni, az egyetemi és irodai élet helyett téglahordást, nem azért, mert primitív viszonyok közt kell élni, petróleumszagú ételeket enni, nem azért, mert a Párizsban nagyokat ígérő jóakarókról itt kint gyakran az sül ki, hogy szélhámósok, akik csak beugratni, de nem segíteni akarják a beutazókat. Mindenütt akadnak olyan emberek, kik visszaélnek mások jóhiszeműségével, inkább az a baj, hogy nagyon általánosak az olyan becsapások, melyekért még a balkáni államokban is két év szokott kijárni, hogy itt „nincs humanizmus, nincs hagyomány“, azaz hogy mégis van, mert a zsidó kooperatíva Ormosnak azonnal kiteszi a szűrét a műhelyből, mihelyt megtudja róla, hogy nem zsidó. De a „sabre“, a bennszülött mélységesen lenézi a bevándorolt zsidókat is, mindent megtesz ellenük s egy olyan bellum omnium contra omnes hangulat fejlődik ki, ami nehézzé teszi a kintmaradást minden önérzetes embernek. Ormos becsapaton, malárián, mindenféle jón és rosszon átmenve, mégsem elfogultan ítéli meg a helyzetet, inkább a szociológiai okait keresi — és ez munkájának legnagyobb érdeme — mily viszonyok sodorhatták ide az embereket az ígérek földjén.

Erre a kérdésre kielégítő feleletet talál a szerző, mert nem egyoldalúan informáltatja magát, összebarátkozik értelmes, elfogulatlan, de nacionalista arabokkal is, hidegen mérlegelő angolokkal, naív abesszínekkel, több országbeli zsidókkal és keresztényekkel, józan ítélőképességgel mérlegeli, amit lát és hall s nemcsak megállapítja, de bizonyítja is a cionizmus legfőbb, végzetes hibáját, a mesterkéeltségét.

A szociológia nagyon hálás lehet Ormos Emilnek azért a társadalmi képért, amelyet az ottan együttélő és mégis differenciált tulajdonságokkal

rendelkező zsidó csoportokról ad: egészen más a képe az erdélyi letelepedéseknek, mint a lengyelekének vagy oroszokénak, vagy a németekének, akik karácsony estéjén ünnepi díszben és áhítattal hallgatják a rádió a Stille Nacht heilige Nachtot és egészen más karakterük van a régi és új letelepedőknek.

És főleg a legújabb letelepedésnek izgatón érdekes a szociális keresztmetszete: egyrészt ott látjuk az arabokat, akik nem tudnak abba belenyugodni, hogy 10—12 millió ember 120 millió arab néptengerbe akarja magát befészkelni, sőt imperialista uralmat akar gyakorolni; arab közfelfogás szerint azoknak a gazdag zsidóknak fizetett Anglia Palesztinával, akik a háború folyamán szolgálatokat tettek nekik. S ez kapóra jött azon nagy zsidó telekspekulánsoknak, akik már a háború előtt is olcsó pénzen vásárolták össze a nagy, teméntelen sivatagokat.

A számottevő zsidó tömeg azért jött ki, mert a telekspekuláns zsidó vezérek pénzt, komoly vagyont akartak harácsolni és mert a zsidók lába alól kihúzták a talajt otthon. Vagyis kapóra jött az antiszemitizmus a háborút veszített államokban — és ki kételkednék Ormos Emil megállapításában, hogy nem egy országban, még a nemzeti szocialista Németországban is súlyos pénzekkel támogatták a gazdag zsidók az antiszemita mozgalmat a bolsevizmustól való félelmükben. Ormos Emil közvetlen és elfogulatlan társadalomrajzából kitűnik, hogy a cionizmus érdeke lehet a zsidó spekulánsoknak, érdeke lehet azon nagytőkéseknek, akik ott kint nagy pénzbefektetésüket olcsó munkaerőkkel kamatoztatják, érdeke lehet az angoloknak, kik a zsidókat állítják önmaguk és az arabok közé, de nem érdeke az araboknak és nem érdeke a szegény zsidóknak, akik az őshaza mesterkélt nosztalgiájától felcsigázva, vágyálmokkal telve mennek ki a szeretett földre, ahol a régi elnyomás helyett új rabszolgaság várja őket.

Hogy ez így van, annak a Histadruth, a legnagyobb munkásszervezet az élő bizonyossága, mely színleg ugyan a II. Internacionálé alapján áll, de valójában sovinizta, már csak azért is, mert a vezetőségében a gazdag tőkésék és vállalkozók vannak túlsúlyban és csak olyan munkástagokat vesznek be dísznek, akik anyagilag tőlük függenek. Ily körülmények teszik lehetővé az éhbéreket, 12—14 órás napi munka mellett 7—9 font havi keresetet a kihordó autók soffőrjeinek, havi 4—5 fontot a leírhatatlanul mocskos helyen dolgozó leányoknak, holott a cionista propaganda Eldorádónak szokta festeni az itteni állapotokat s azzal biztatja a naív beugrókat, hogy már a hajóról szedik le a szakmunkásokat és kínálják nekik a napi egy font munkabért.

A jóhiszemű, ábrándozó cionisták már megjelenése előtt tiltakoztak Ormos könyve ellen, mert — nehéz és fájdalmas az álmoktól elbúcsúzni; a könyv mégis megjelent, mindenesetre nagy hasznára azoknak, akik többre becsülik a valóságot a hiú álmoknál. Több évezredes multba kapaszkodni, melynek történelmi okokból megszűnt a folytonossága, majdnem annyit jelent, mint légyökereken szilárdítani meg egy új államot, ami képtelenség. Az üldözöttség ellen nem a mesterséges államalapítás szélmalomharca a fegyver, hanem a tudatos emberi kötelesség, hogy ki-ki a maga helyén harcoljon minden emberi és társadalmi elnyomás ellen.

Kemény Gábor

munka

Pályázat

Az 1937. január 7-én 30 éves korában elhunyt dr. Weisz Pál orvos emlékére barátai pályadíjat tűznek ki az alábbi feltételekkel:

A pályázók két téma feldolgozása között választhatnak:

1. az intellektuellek szerepe napjaink magyar társadalmi mozgalmában, különös tekintettel a szocialista mozgalomra.
2. A szocialista nevelés alapvető problémái.

A pályadíjat odaítélő bizottság 5 tagból áll: Falus Ervin, Kassák Lajos, Nádas Endre, Riesz István, Vámbéry Rusztem.

A pályadíjat kitűzők fenntartják jogukat, hogy bármely más bizottsági tag akadályoztatása esetén új tagot ők delegáljanak. Határozatát a bizottság 1938. december 15-ig hozza meg és közli a „Munka” ezután megjelenő legközelebbi számában. A bizottság egyszerű szótöbbséggel határoz.

A bizottság által legjobbnak talált pályadíjnyertes mű szerzője 500 pengő készpénzjutalmat kap, ezenfelül a nyertes tanulmányt a pályadíj kitűzői könyvalakban kiadják. Az első kiadás 1000 példányban történik, e kiadás terjedelmében a kiadói joggal és a befolyó jövedelemmel a kitűzők rendelkeznek, míg a szerző az első kiadásból 50 tiszteletpéldányt kap. A bizottság csak kiadásra érdemesnek talált tanulmánynak ítéli oda a pályadíjat és ha a beérkezők között ilyen nem talál, a pályázat meghirdetői fenntartják jogukat, hogy az oda nem ítélt pályadíjat újból, esetleg változó feltételekkel tűzzék ki. A pályadíjnyertes és így kiadandó könyvön feltüntetés nyer, hogy az a néhai dr. Weisz Pál emlékére kitűzött pályadíjjal kitüntetett tanulmány és a könyv bevezetőjéül dr. Weisz Pál élete és egyénisége nyer rövid méltatást. A pályaművek gépírásban küldendők be, a mű terjedelme tíz normális könyvív, vagyis 160 oldal lehet.

A pályamunkák legkésőbb 1938. október 1-ig küldendők be a „Munka” szerkesztőségéhez: Budapest, VI. ker., Bulcsu-u. 19. II. 7. A pályázatokat jellege alatt kell beküldeni.

A MUNKA szerkesztősége.

a 62. szám tartalomjegyzéke: tíz esztendő (kassák lajos) ● megszügyenülten izmaus (fülöp pál) ● a költészetéről (hercz györgy) ● anna és mária (farkas ödön novellája) ● egy évforduló alkalmából (guillaume apollinaire) ● tihanyi lajosról és karinthy frigyessről (kassák lajos) ● józsef attila olvasása közben (gró lajos) ● ormos emil: az ígérlet földje (kemény gábor) ● pályázati felhívás ● a címlapon georges braque rajza, a szöveg között kmetty jános és lőrincz gyula rajza ●

munka társadalmi és művészeti beszámoló ● felelős szerkesztő: kassák lajos ● felelős kiad.: falus ervin ● szerkesztőség és kiadóhivatal: budapest, VI. bulcsu-u. 19. II. 7. ● csehszlovákiában: „NOVITAS” bratislava ● minden közleményért a szerző felel ● egyes szám ára: 60 fill., kc. 4.—, lei 20 ● előfizetési féévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18, illetve 36, lei 100, illetve 200 ●

Bethlen-nyomda, Budapest. Budapest, IX., Kálvin-tér 8. Felelős vezető: Lombár László.